

وارلیق

آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگلی نشریه
مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری

ایکینجی ایل صایی ۲ (آردیجیل صایی ۱۳)
سال دوم شماره ۲ (شماره مسلسل ۱۳)

اردیبهشت ۱۳۵۹

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
2nd Year No. 2 (Serial No. 13)
May 1980

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

واریق

آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگي نشریه
مجله ماهانه فرهنگي فارسي و ترکی آذری

ایکینجی ایل صایی ۲ (آردیجیل صایی ۱۳)
سال دوم شماره ۲ (شماره مسلسل ۱۳)

اردیبهشت ۱۳۵۹

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
2nd Year No. 2 (Serial No. 13)
May 1980

Adress: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

- ۱- بیزده توفیق اولسا : دکتر حمید نطقی ۳
- ۲- آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش (۱۱): دکتر جواد هیئت ۱۰
- ۳- صدای خدا : استاد شهریار ۳۱
- ۴- حقین سسی: خلیل رضا و پرفسور بیگدلی ۳۲
- ۵- گوی گؤل: پرفسور غلامحسین بیگدلی ۴۲
- ۶- توفارقانلی عاشق عباس، ۴- اینجی پارچا: عباس مهیار ۴۳
- ۷- تورکیه اونیمورسینه لرینده آذربایجان دیلی: حسین صدیق ۵۴
- ۸- من اولمه رهم: حکیمه بلوری ۵۸
- ۹- حکیمه بلوری یه جواب: ح. م. ساوالان ۶۰
- ۱۰- مقدمه ای بر کتاب تاریخ روزنامه نگاری در آذربایجان: صمد سرداری نیا ۶۳

وارلیق

آیلىق تور كچه و فارسجا فرهنگى نشریه
مجله ماهانه فرهنگى فارسى و تركى آذرى

ایکینجی ایل صایى ۲ (آردیجیل صایى ۱۳)

سال دوم شماره ۲ (شماره مسلسل ۱۳)

اردیبهشت ۱۳۵۹

دوكتور حميد نطقى

بیزده توفیق اولسا...

دیل، حرکتلی دگیشن اجتماعی بیر فئومەن (هئیدە) دیر. بیر یانندان گوندەلیک فکر آلیش-وئریشلری، او بیر یانندان تاریخی، سیاسی و اقتصادی حادثەلر دیل اوزریندە تأثیرلیدیر. بۇ سببلەر گۆره معاصر علم و صنعت و مدنی (فرهنگی) احتیاجلار ایچون لازم اولان اصطلاحلاری دیلیمیزین بئیه و خصوصیتلرینە مناسب بیر شکلدە سئچیپ-دوژه لتمەلی ییک.

هر شئی دن اول یازیمیزا، مناسب بیر گهریش (مقدمه) اولماق اوزره، بۇ بابدا «آذربایجان دیلینین سەماسیولوگیاسی» کتاییندان اوزونجا بیر «نقل قول» لایاشلا بیریق: «دیلین-لغت ترکیبین ان چوخ دگیشن و ثابت اولمایان بۆلمەسی ترمینلر (اصطلاحلار) بۆلمەسیدیر. دۇزوموزون باشلیجا خصوصیتلریندن بیرى علم و تکنیکین چوخ سرعتلی انکشافی دیر و بوانکشاف نتیجەسیندە میدانا چیخان یئنی مفهوملارین، یئنی آنلایشلارین، آنلاندیریلماسی ضرورتی دیر. بوتون بۇ یئنی آدلار اساساً اصطلاح شکلیندە تظاهر ائدیر. چئك عالمری حسابلامیشلارکە، چئك دیلیندە یارانان یئنی سۆزلرین ۹۰ فائضی (بوزده دوخسانى) اصطلاحلاردان عبارتدیر. روس دیلچیلرینین فکرینجە عینی وضعیت روس دیلیندە

۱- وئردی اووا، آقا یووا و عادلوف-آذربایجان دیلینین سەماسیولوگیاسی-معارف

نشریاتى، باکی ۱۹۷۹، صحیفه ۲۰۲ دن ۲۲۶.

دە اۋزۈنوگۇستەرىر. ماراقلۇ دىر كە دەمىرچى زادە آذربايجان دىلى ايچون عىنى ملاحظەنى
ايرەلى سورەرك يازىر: خصوصى سۆزلىرىن دىمك اولاركە ۹۰ قانۇنىنى-يوزدە ۹۰ ىنى-
ترمىنلار (اصطلاحلار) تشكىل ائدىر.

«صون زمانلار چوخ آز بىر مدتدە يىنى علم ساحەلىرى ميدانا گىلمىش تىكنىك حدسىز
درجە دە انكشاف ائتمىش و بوتون بونلارلا علاقەدار موافق اصطلاحلار يارائىمىشدىر.
مثلا عصرىمىزىن ۵۰-۳۰ ايللىرىندە نووۋە فىزىكىسى (فىزىك ھىستەلى) ۵۰-۶۰ ايللىرىندە
سېنتەتىك لىفلر كىمىياسى (شىمى الياف سىنتەتىك) ميدانا چىخىمىشدىر. ھا بىللە ايندى تام يىنى
علملار-انفورماسيون نظرىيەسى، سېپەرنەتىك، بىيونىك و سايرە-فورمالاشمىشدىر.

بوتون بوساحەلىرىنى يىنى اصطلاحلارنى يارائامىنى اونلارنى دىقق وال وئرىشلى
اولماسىنى طلب ائدىر. بوتون بونلار اصطلاح پروبلەمىنىن اۋگرە نىلمەسىنى واهىتىنى
چوخ آيدىن شىكلدە گۇستەرىر.

«سەمانتىك جەھتدن اصطلاحدان طلب اولونور كە بورادا اشارەلەين (سس تركىبى)
ايلە، اشارەلەنن(معنى) آراسىندا بىر اويغونلوق الدە ائدىلمە دىكدە ترمىنولوژى سىستەم دە
قارىشىقلىق يارانىر. سىنونىم ترمىنلار(مترادف اصطلاحلار)، ھا بىللە چوخ معنالى اصطلاحلار،
متخصصلرىن پىراتىك ايشىتە ضرر وئرىر. اونلارنى بىر بىرىنى تام دىقق لىكى ايلە باشا
دوشمەلىرىنە مانع اولور.

«چوخ معنالى اصطلاحلارنى، يارائامىنىن سېبلىرى چوخ اولايىلار. بوسېبلىرىن
مەھلىرىندىن بىرى اصطلاحىن معنابا دگىشمەسىدىر. اونا گۇرەدە اصطلاحىن مختلف اثرلردە
مختلف معنادا ايشلىنمەسىنىن قارشىسىنى آتماق ضرورى دىر.

«دىگر طرفدن ياددا ساخلاماق لازم دىر كە يىنى يىنى آنلايشلار ميدانا گىلىپ انكشاف
ائىدىكچە، موجود ترمىنولوژى دە دە دگىشلىك لىك اولماسى طبعى دىر و بو پروسەسىن
(بو پروسەنىن) دە قارشىسىنى آتماق ضرورى دىر.

«چوخ معنالىق ترمىنولوژى سىستەم دە اۋزۈنوگۇستەرنان جدى قصورلاردان دىر.
اودور كە عادتاً ترمىننىن (اصطلاحىن) تىك معنالى لىغا (مونوسەمىيە) مىل ائىدىكىنى
گۇستەرىرلر.

ھىرانسى علم ساحەسىندە شىخس (قوتقرەت) بىر اصطلاحىن عادتاً بىر معناسى اولور.
بونولا بىللە ھر حالدا اصطلاحلاردا دا چوخ معنالى لىق مشاھدە ائىلىر. بو حالىن سېبى
و نتيجهسى ميدانا گتىردىكى قصورلار وچتىن لىك لىر شرح و ايشاح اولونمايدىر.

«... معاصر دىلىمىزدە ادارە علاقەسى اوزەرە دوزەلىمىش بىر صىرا مركب سۆزلردىن
عبارت اصطلاحلاردا ايكى معنالى لىق مشاھدە ائىلىر: «ھامبىق يىغان» «اينەك صاغان»
و سايرە كىمى. بونلار ھم موافق ايشى گۇرمە گە خدمت ائىدن آلتى، ماشىنى افادە ائىمك

ايچون ايشلەيدىلەر. اصطلاحىن بوشكىلىدە مەنجا زىنگىن لىمەسى اوللىر ال ايله گۇرولن ايشلارنى كىتىدىكچە مەكانىك لىشىدىرىلمەسى، ماشىنلارغا حوالە ئىدىلەمەسى نەتىجەسىدە بىلەش وئىرىر.

«اصطلاح دان طلب اولونان باشلىغا كىفەيت لىر بونلاردىر:

۱- اصطلاح دىقق اولمالىدىر. بواودىمەك دىر كە ھىر اصطلاح يالنىز بىر علمى آنلايشى افادە ئىتمەلى و ھىر آنلايشى يالنىز بىر اصطلاحلا افادە اولونمالىدىر.

۲- اصطلاح قىسما اولمالىدىر. ھىر اصطلاح بىر قىسما سۇزدن و ياكىچىك بىر لىمەدن عبارت اولمالىدىر.

۳- اصطلاح مەنى سىستەمە داخىل اولمالى اۆز فورمەسى ايله ھەلىقى سىستەمە مەخسۇس اولدوغۇنىو عەكس ئىتىدىرىمەلىدىر.

بوتون بونلار اصطلاحا وئىرىلەن طلبلاردىر. اصلەندە ھىر بىر ترمىنولوژى ساھەسى بوشكىلىدە كىفەيت لىنىدىرىجى درجە دە جواب وئىرىر.

«اصطلاحىن دىقق لىكى آنلايشى، دوپلەت سىستەمە (مترادف) اصطلاحلارنى ايشلە دىلەمەسىدە قارشى دىر. لىكن تەجرىبەدە بوشكىلىدە ھەيئەتەتە ھەيئەتەتە بىلمىر. ترمىنولوژىدە سىستەمەلەر عايدە اىستەنەلەن قىرغاق كىرىمەك اولار، كە بونون دا مەخسۇس سەپلەرى واردىر. بەشىمۇ سونراكى مولف اول كى دۇرلردە باشقالارى طرفىندەن ايشلەدىلەن اصطلاحلارنى قبول ئىتىمىر و يىنى اصطلاح ايشلەتمەلى اولور بەشىمۇ اول كى اصطلاح دان خىبرى المورىوئىنى اصطلاح يارادىر. بەشىمۇ اول كى اصطلاحى دىققەتلىرىدىر علمى فەكرى انكشاف ئىتىدىرىر و يىنى اصطلاح ايشلەدىر و سەيرە... بەشىمۇ آر كائىك سۇزلەرلە افادە ئىدىلەن اصطلاحلار ترك اولونور يىنى لىرى يارانىر.

«عملى جەھەتتىن اصطلاحىن قىسما لىقى يىغىنچام لىقى پەرىسەپى چوخ چىتىن لىك لىمەنىدە يىتىرىلەر.

... ترمىنولوغلار اصطلاحىن سىستەمەلى اولماسىنا اھمىت وئىرىلەر. بواودىمەك دىر كە عىنى قورولوشا مەلىك ترمىلەر (اصطلاحلار) عىنى- ويا بەشىمۇ موافق- آنلايشلارنى افادەسىدە خىدەت ئىتمەمەلىدىر. لىكن بوشكىلىدە پەرىسەپ دە اصلەندە آخىرە قدر تەپسىلىق اولونا بىلمىر.

... مازاقلى دىر كە مەاصر اصطلاحلارنى چوخى مەركىب سۇزلەر شەكىلىدە مەيدانغا چىقىر: داش خىردالايان (دگرمان)، خىمىرىو غوران، قابىويان، طورپاق قازان، بالىق يىتىشىدىر مە (تەشكىلاتى)، مىكرو عالم...

بىزىم آنا دىلىمىز عاشقلارنى سۇزوندە، مەھنى اوخويانلارنى آغزىندا، آنالارنى

لايلار يېنىدا قوجا رايىمىزىن ئاغىل وداستانلار يېنىدا، خلاصە خەلقىمىزىن دانىشىغىنىدا ان تەمىز و اصىل افادەسىنى تاپماقدادىر.

لەكىن اوخوموشلار يېمىزىن وضعىتى بام-باشقادىر. دوغما يوردون و اۆز خەلقىنىن سئوگى سېنىدن قوت و الھام آلان مەنورلر يېمىز، آريامەھرى و فارس شوو يېنىز يېمىنە قارشى دېرەندىلەر، مەنىت و دېللر يېنىن امھاسىنە بئىل باغلايانلار يېن ھجومونا، دېللر يېنى اوگرنەك وگىز يېن يېغناقلار قوزماق لا جواب وئردىلەر. لەكىن اوخوموشلار يېمىزىن قالان ھەسەسى ياواش-ياواش سوادىن آنەجاق فارسجا اوخوماق-يازماق اولدوغونا قاندىلار. اونلار اۆز دېللر يېنىدە «كورويىسواد» قالدىلار؛ او قدر كە اۆز فرەنگ و ادبياتلار يېنا علاقەلرى آنەجاق شفاھى ارتباط و انسېت دە قالدى. ھەلە بىر پارا «انايىن» لردە بو شفاھى علاقەلى دە، اوشاقلار يېلە، اۆز عالملىرىندە «فارسجا» دانىشماغلا كەسدىلەر.

بو مشفق والدين اولادىنا «ھويت سىزلىك» ارئىھەسى ھاضر لاماقدان او قدر اۆزلىرىنىن كەچمىش دېلر كە حەقىقى بىر مەسخرە اولدوقلار يېنى ھەس بئىلە ائلەمىردىلەر. بو اۆز دېللر يېنىدە سوادسىز اوخوموشلار، شفاھى رابطەلىرىندە جھالت و غفلت اوزرە، بول-بول فارسى اصطلاحلار ايشلەتمەگە باشلادىلار.

دېلېمىزىن اجتماعى، اقتصادى، ادارى و مەنى (فرەنگى) موضوعلاردا اصطلاحلار يېنى بىر كئارە آتېب و اونلار يېن يېرىنە فارسجا وبەخصوص «فرەنگستانى» كەلمەلرى اوتورتماق، كئە اۆز دېللر يېنىدە سوادسىز و آنەجاق فارسجا اوخوموشلار يېن غفلتلىرىلە باشلادى. دېلېمىزدە مطبوعاتىن قەغەن اولوشى، او بىر ياندىن فارسجا مطبوعات، رادىو و صوترالارتلە وىزىدونون بوش قالمىش و قوروق مېداندا آت مېنىب جېدا اوپنا تەماسى مەذكور جريانى شەتلىنىدردى و ادارى، اقتصادى، اجتماعى، علمى و سايرە اصطلاحلار يېن دېلېمىزە داراشماسىلە نەتىجەلەندى.

بىر ياندىن بو عارضەلەر، و او بىر ياندىن اوزون زمانلاردان بىر بىرىكەن غفلت و اونو تەغالىقلار يېن كەتيردىكى مشكلات، بىزى دېلېمىز ھەقندە جەدىت لەفكەرلەشمەيە-چاغرىر، ھەلە زمانىمىزىن شرابطى بونلار يېن يانېندا بېردە اصطلاحلار مەسىلەسىنى قاراشمىزا قويور. اوخوموشلار يېمىزىن چوخونون دېلېمىزدە يازماقدان مطلقا عاجز اولدوقلارى بىر حەقىقەت دېر، زېرا اونلار دېدىگىمىز كىمى فارسجا بىي اۆگرەنمىشلەر، و بو دا انسانا ولو آنادىلېنىن يازى و املا قاعدەلر يېنى اۆز اوزونە بېلەك قەدرىتىنى وئرمەز. اۆز دېلېمىزى دە دوغرو-دەست يازىب-اوخوماق اېچون بىر آز وقت و دقت صرف ائتمەلى بېك.

شفاھى رابطەلەرە كلىنچە، بو باب دادا بىر-ايكى نەقشەيە توجە ائتمەك گرە كدىر. چوخ ياخشى يادىمەدادىر، تېرىزدە مەنىم اوشا قلىغىمدا، بىر چوخ مەئىھە خوان و واعظ گۆزلەسلرى و شېرىن مەھبەت و وعظلىرى ايلە شەھردە لايىقەلە شەھرت كەسب ائتمىش دېلەر.

مەلەمەتتە بونلار بىن ايكى سى ايله بىز قونشو ايدىك منبرده ايستهر شهيدلر بىن باشينا
گنلر آتلاتاركن، ايسته خلقه وعظ و نصيحت و ثرركن تور كچه ميزين اصيل و گوزل سوز
لر بىتن استقاده ائدرديلر و من آرادا صبرا دا اونلاردان ايشلتديكلر كلمه لر و تركيبلر
حقينده سواللار ائدرديم و اونلار گنیش بىر وقوفلا ديلم ميزين كلمه خزينه سينين زنگين ليگى
وقاعده وقانون نظريندن امثال سز آهنگ و گوزللكيه مالك اولدوغونى منە ميل و هيچانلا
آتلاتارديلار. بورو حائيلر دئمك اولار كه متيم ايلك تور كچه معلم اريم اولدولار. اونلار بىن
سليس، تمير، قايدالى و دوغروب درست دانيشيغىنى ائشيتمك بۇ يوك بىر ذوق ولذت ايدى.
صونرالار رضا شاه بو خلق معلملر بىن تارو مار ائتدى، اونلار بىن فارسجا مرثيه اوخوماغا
زورلادى... بو مورد ده باشيمزانه لر گلد يگىنى آتلاتماغا لزوم بوخودور. ايندى باخين
نه گونه دوشموشولك.

بىر نئچه گون قاباق، بىر ماتيم مناسبتى ايله ترحيم مجلسينده ايديم. طائينميش
مللاردان بىر سى چاغريلميشدى، مرثيه ايه اوز ديلمزده باشلاماسى منى چوغ سئويندوردى.
لكن وعظ و مرثيه سينين متنى، ايشلتديكى دىل نظريندن، تيريزده او ۴۵ ايل اولكى
ادعاسيز و سليس دانيشيقلى مەلە مللار بىن بىر يىن چوخ بوش قالد يغنى آجى-آجى
دوشوندورتدى. زيرا اوگون ائشتيدىگيم وعظ و مرثيه بىن تور كچه سى، اصطلاح، صرف
و نحو نقطه نظريندن انسانى بى اختيار آغلالتاجاق بىر فاجعه ايدى. دقت ائله سىز گۆره
جك سىنيز بىر چوخ اوخوموشلار بىن اوز ديلمده دانيشماسى بوندان هئچه ياخشى دگيل.
بو ذاتلار بىن دانيشديقلار دىل، ديلچى ليك (زبان شناسى) جهتندن مطلقا تور كچه
دگيل؛ ديلچى ليك علمينده بئله بىر دانيشماغا ياراشان (پى جىن) Pidgin آدى در.

چىن لىلر بىن انگليس لرله تماسيندان دوغان قوندارما بىر دىل دوغدى؛ كلمه لر
انگليزجه و دستور قاعده لرى چىن ديلمده گۆره ايدى؛ بونا و بونا بنزەر دىللره «پى جىن»
اينگليش» دئديلر. دقت ائدلسه گۆرولور كه بىزيم اوخوموشلار بىن دا دانيشيغى بىر نوع
«پى جىن» دير. لكن اشتباه بويورماسينلار بو دىل آذرى تور كچه دگيل، اولسا اولسا

فارسچان بىن پى جىن دىلى دير.

بونا گۆره تور كچه دانيشديقلار بىن مطلقا خيال ائتمه سينلر، اونلار فارسچا دانيشيرلار،
منتهى ديلچى لر بىن اصطلاحى ايله پى جىن فارسچاسى!

بىزيم بوخاريدا قىد ائتديگيمز نقطه لار بو قارىشيق پى جىن فارسچاسينا ناظر دگيلدير.
مقصد بىز بونلار بىن خارجه نده، ديلمزى داهاتميز، داهل دوزگون دانيشيب-يازماق ايچون
چاره لر آختارماق دير.

چوخ دىللى جمعيتلارده، اوخوموشلار يازىلى و شفاهى رابطه تور دوقلاريندا،
چاره سىز اوز دىل و خلقلرينه يا خدمت ائدرلر و يا خيانت، بو ساحه ده طرف سىز ليك امكانى

چوخ آزدير. هله بئله بير جمعيت ده، بير ديل و مدنيتين (فرهنگين) او بير ديل و مدنيت لره سلطه سي موضوع بحث اولونجا، طرف سيزليك غير ممکن اولار. ايندي بيزيم، ديل نظريندن خلقيميزه ائديله جك خدمت، بخصوص اصطلاحلار، صرف و نحو مسئله لرينه حساسيت و دقت ايله قارشى قويما غيميزدير.

بو يازيدا بيلديگينيز كيمي سؤزو و اصطلاحلارين امكان داخلىنده تور كچه لشد يريلمه سي مطرح دير. بو ايش مطالعه، آختاريشلار و علمى مه تودلارين دقت ايله تطبيق ايشي دير. ايندي بويولدا بوندان اول كي تجربه لردن فايدالاناراق هانسي اصول و مه تودلار ايله بو مسئله يه ياناشمانين مناسب اولدوغونى گؤسترمك ايسته ييريك:

۱- منيم سه مك (آسيميلاسيون): خارجي كلمه لرين ديليميزده يئرلشميشلرينى و خلقلر آراسيندا متداول اولانلارينى قبول ائتمك و منيم سه مك.

الف) ديليميزده يئرلشميش خارجي سؤزلر، بوشر طرله منيم سه نه بيلرلر: ديليميزده بير بو شلوغى دولدورموش و بير خاص مفهومى آنلاماميزدا بيزه يارديمجي اولمالارى. تلفظ شكللى ديليميزين غرامر قاعده لرينه بويون اگمه لرى. بوسؤزلرين يازى شكللى ده تور كچه املا قاعده لرينه گؤره يازيلير، و تلفظى ده اؤز ديليميزه گؤره اولور.

ب) بين الخلق قبول ائديلميش علمى، اقتصادى، اجتماعى و سايره اصطلاحلار. (آتوم، دينامو، راديو، تله ويزيون...)

بورادا ايكي مسئله ايله قارشىلاشيريك:

اولا بو سؤزلرين هانسي دئللره اويغون اولاراق تلفظ مسئله سي بيلديگينيز كيمي شمال آذربايجاندا بو اصطلاحلار روسجايا اويغون سؤيله نيرويازيلير (استانسيا)، توركيه ده مثلاً دنيزچيلىك اصطلاحلى ايطاليانجايا اويولاراق (آلارغا)، ويا خود بيزده اولدوغى كيمي فرانسىزجايا گؤره (استاسيون) قبول ائدمه سي لازم؟

مثلاً «لوژى» ايله تماملاتان كلمه لرى «لوگيا» مى تلفظ ائتمه لي؟

ايكينجي مسئله ايسه بو كلمه لرين آخريته ديليميزين شكلچيلرى (هسوندلرى) نين آرتيريلاراق مختلف صورتلر آلمالاريدير (فيزيكيچى). بئله ليكله بوسؤزلر منيم سه نيرلر. «ديلیمزه يئرلشميش خارجي سؤزلردن» بحث ائدر كن بير نقطه نى ياددان چيخارماق لازمدير: اؤزگه ديللردن بورچ آلينان كلمه لر، بورچ وئرن ديلدن مطلق صورت ده علاقه لرين كسه رلر. او كلمه بورچ وئرن دئله ده گيشيلسه، بورچ آلان ديلده بو دگيشمه لر حسابا قاتيلماز. بونا گؤره مثلاً بير دفعه «بلديه» كلمه سينى بورچ آلدیق. بورچ وئرن ديل حقلی ويا حقيسىز، يئرلى يا بئرسيز بو كلمه نى (بورچ وئرن ديلين مصلحت يا خود سياستينه گؤره) دگيشديرىپ اونون يئرینه «شهردارى» قويارما بو تغيير اتين بورچ آلان ديلده تاثيرى اولماز بونا گؤره بيز اؤز ديليميزده بو مفهوم ايچون مناسب سؤز طاپمىجايا قدر،

اولدىن اولدوغى كىمى «بىلىدە» سۆزۈنى دېگىشىدىرمەن ايشلەتمەگە ادامە وئره جگىز و «شەھردارى» بى گۆرمەمىز لىكەن گە جگىز. ھابىلەدەر «نظمى»، «نظامى»، «عدلى»، «سايرە»...

ادارى، اقتصادى واجتماعى اصطلاحلار بىن ھامىسى بوقاعدەيە تابىدەر؛ اوكلەلر بىن بىا تور كچەسىنى تىپاچاق و قايرىچاق بىا خود اونلار بى اول دفعە بورچ آلدىغىمىز صورتلر بىلە ايشلەتمە جگىز. بوباب دازورلا «مىروك ھالە صوخولموش» اصطلاحلار بىمىزى تازەدىن بىنى نىسە اۆگىرەتمەلى بىك. ھفتە گونلر بىن، آيلار بىن آدلار بىنى و نظامى رتبە و ساير ادارى و مدنى اصطلاحلار بى بوشكلە بىر فھرستەدە ھاضر لامالى بىق.

۲- بىنى ھەمەك: دىلېمىز بىن مىخلف لھجەلر بىندە ايشلەتىلن سۆزلر و بىا اسكى كىتابلاردا كىچىن كىلمەلر آختارىلر و مىحتاج اولدوغوموز مىفھوملار ا قارشى سىچىلر و استعمالا قويولور (اولوس، قورولتاي و سايرە). بى يولدا لھجەلر بىمە و خىلق بىن دائىرىق دىلېنە بۆيۈك دقت و توجە وجودە گلر او بىر طرفدىن دە بۆيۈك ادبى-مدنى ارئىدەمىزدىن دە استفادە ائتمىش اولوروق.

۳- چىنورىمەك: خارجى فنى و علمى اصطلاحلار بىن دىلېمىزدە قارشىلىق عىنا تىرجمە يولى بىلە كىتىرىلر (خرمن دۆگى، شىور آلتى، دۆرت يول و سايرە).

۴- بىزەتمەك: خارجى بىر اصطلاحى چىنورى دىگىمىزدە، بىضاً اوكلەمىن تىلفظ شكىلنە ياخىن بىر سۆز، بىزەتمە يولى بىلە ائىخاب اولور.

ھ- ياراتماق: دىلېن كىشى امكانلار بىندىن استفادە ائتمەك؛ تور كچە كۆكلرە تور كچە شىكلىلر (سوتدىلر) آرتىر اراق لزوملى سۆزلر بىا ياراتماق. (بىل كۆكى-رىشەسى-بىلەمەك مىصدىرىدىن، بوندان بىلدىرى-بىاتىدە و بىكەدە «بىلېتى» كىمى بىر سۆز «انفورماتىون» بىچون بىارادىلا بىلر و بىاخور «بىلگى» عمومىتەلە «اطلاع» و «معلومات» بىن بىرىنى توتابىلر.)

البىتە بوتون بىو مەتودلاردا اساس «ذوق-سلىم» و خلق بىن، بىو دىلى دائىشانلار بىن، قبول ائتمەلر بىدەر. مىنورلر بىن وظىفەسى دىلېمىز بى جور بى جور آفت و پارازىت لردىن كۆزوموزون كىلەسى كىمى قوروماق دىر (مىحافظە ائتمەك دىر).

دئەبىن كە بىز بىم آلىمىزدىن نە گلر؟ بۆيۈك فىضولى، تورك دىلېندە بىارادىچىلىق باشلار كىن، بىو وادى دە اىلك آددىملار بىن چىتىلىكلر بىنى خاطرلە يەرك ياس بىرىنە ھمىتىدە كۆنمىش و نە كۆزل دئەبىش دىر:

من دە توفىق اولسا بىو دىوارى آسان اىلەرم
نوبھار اولچاق تىكەن دىن برگ گول اظھار اولار

صون

آذربايجان ادبيات تاريخينه يير باخيش

(۱۱)

يازان: دكتور جواد هيئت

صابر طاهرزاده - (۱۸۶۲-۱۹۱۱) تنقيدى ره آليستلر مکتبى نين ان بۇيوك شاعرى
هلى اكبر صابر ايدى. صابر ۱۸۶۲ ده شاماخيدا دوغولوب بۇيوموش و سيد عظيم شيروانى
نين مکتبىنده اوخوموش و ايلك ادبى تحصيلينى اوندان آلميشدير. جوانليغيندا ياخين شرقه
سياحت اتميش و كهنه دنيا نين پوتون آغير شرطلر و قاعده لريني گۇرموش و اونلارنى حس
اتميشدير. عباس صحت ايله تانيشليغي و خصوصيله ملا نصر الدين ژورناليندا چاليشماسى
اونون دنيا گۇرو شو انكشافيندا مهم رول اوينايميشدير. كلاسيك ادبياتى ياخشى بيلن و
دۇرونون اجتماعى وضعينه دريندن بلداولان صابر انقلاب دۇرونون و اويانما زمانى نين
فكرلريندن الهام الراق بۇيوك بير شاعر اولموشدور.

صابر شعر و شاعر ليگى ايچون فكريني بئله بيان ائدير:

شعر بير گوهر يكدانه ي ذقيمتدير

مالمارام وصف دروغ ايله اونى قيمتدن

دييه رم هجو، سؤزوم دوغرى، كلاميم شيرين

اهل ذوقه و تره رم نشئه بوخوش شربتدن

شاعرم چونكه وظيفه م بودور اشعار يازيم

گوردوگوم نيك و بدى ايليوم اظهار يازيم

گونى بارلاق، گونووزى آغ، گنجەنى تاريازيم

بېسى بېسى، اگرېنى اگرى دوزى هموار يازيم

نېيە بېس بۇيلە بۆلدىرسن او قارە گۇزۇنى

يوقسا بو آينەدە اگرى گۇرورسن اۇزۇنى

شعرە مشغول ايدەرك خاطر غم مايلىمى

قويورام قنشرایمە کاغذیمى ، چرنیلمى؟

گلیرم یازماغا بیرکامە دوتورسان الیمى

قورخورام، یانە ایچون، چونکە کسیرمن دیلیمى

ای عجب منکە صداقت یولونى آزمیورام

هله گۇردوکلریمین دۇرتدە بیرین یازمیورام

صابر عمرونون سونلارینا، ۴۲-۴۳ یاشلارینا قدر اسکی اصولدا غزل، قصیدە و

شرق کلاسیکلرینی تقلیداً شعرلر یازمیشدیر. لکن بو یول و اسلوب صابری اقناع و راضی

اتمیردی، او ینی سۆز سۆیلەمک و ینی فکر بیان ائتمک هوسیندە ایدی، کهنه شعر اسلوبو

آرتیق طراوتینی ایتیرمیش و یوروجو اولموشدی، بوزمان صابر مادی و معنوی احتیاج

و سیخینتی ایچیندە ایدی، او حیاتدان، اجتماعی قورولوشدان، وطنداشلاری نین و همده

اۇزونون وضعیتدن ناراضی ایدی. همین بوزمانلاردا ۱۹۵۵-اینجی ایل انقلابی باشلادی

و بوتون روسیادا اولدوغو کیمی آذربایجاندا دا یاشلارنان کوتلهوی حرکتلر، آزادلیق

دالقالاری، استبدادا قارشى نفرت و غضبی آچیق جا افاده امکائی، صابر ایچون ایشیقلى

بیرالهام چراغی یاندیردی. صابر آذربایجاندا بیرینجی دفعه اولاراق یاشاییشینی، دویوب

دوشوندوغونی خلق دیلینه یازماغی و شعرى ان عادى حیات مسئلهلرینه اندیرمەگی و

یا خود بو مسئلهلری شعر سویه سینە یوکسلتمەیی باجاران بۇيوك بیر شاعر کیمی میدانا

چیخدی. او، کوچەدە گزەن دیلنچی اوشاقدان، «باباسی نین چول-چوخاسینی بیتلەین»

اٲوقادینیندان، حقیقتە گۇزۇنوبرەلدن اوخوجولاردان توتמוש میرهاشیمما، ظل السطانا

و محمدعلی شاه قدر، فهله و اکینجی دن توتמוש ستارخان قدر هامیدان و هر

شی دن یازا بیلیردی. بو وسعت و احاطه قابیلیتی شاعرین بیلگی و حیات تجربه سی، درین

مشاهده استعداد سایه سیندە ایدی. حیات، عادى یاشاییش و معیشت اونون یارادیجیلیق

منبع ایدی.

صابر شعرده ینی بیر مکتبین، انقلابی ساتیرا (هجو و طنز) اوسلوبونون بناسینی

قویدو. صابرین یارادیجیلیغینی ایکی باخیمدان مطالعه اتمک ممکن دیر: لیریک و

ساتیریک.

لیریکا صابرده اوزون انکشاف مرحله سی کئچیرمیشدی. بونون ایلک و بیر آزدا

۱- قارشیمما. ۲- دوات.

ابتدائی نمونہ لری شاعرین غزللری دیر بورا دانہ مضمون نہ دہ شکل دہ بیرینی لیک یو خدور.
معشوقہ یہ خطاباً دئیلمیش «مفتون سر زلفونہ قلاب گرہ کمز» مصراعلاریلہ باشلانان و یا
بوکیمی غزللریندہ صابر کهنه شعرین اسیریدی.

مفتون سر زلفونسا قلاب گرہ کمز

رنجور لب لعلینہ عذاب گرہ کمز

محرابه سجود ائتمهرم ای قبله مقصود

قاشین گؤره نه سجده ی محراب گرہ کمز

آج زلفونی دیوانه لری بیر یره ییغما

بو فرقه یه جمعیت اسباب گرہ کمز

یاتماخم زلفونده نگارین بئله راحت

عاشقلره ای خسته کؤنول خواب گرہ کمز

من نشه ی لعل لب جانانیه مستم

ساقی منه من بعد می ناب گرہ کمز

هجرینده روادیر جگریم قانی تۆکولسون

چشمیندن آخان قطره ی خوتاب گرہ کمز

سیراب ائلیوب لعل لبون صابری ای شوخ

تبدار غم عشقینه قنداب گرہ کمز

یالیز «شکیمبائی» سرلوحه لی و صون غزللریندن اولان یئدی بیتلیک شعرینده

متانت، وقار و افتخار حسین ترنم اتمیشدیر. گرچه بورادا دا یاردان، دل شیدادان و عاشق

رسوادان دانی شیر آنجاق شاعر اجتماعی معنی دا اؤزحسب حالینی بیان ائدیر. قاراندیق،

جان سیخیجی محیطین آغیر تضييقدن بزهرک، ایلک مقاومت و اعتراض حسین، داخلی

مئلک قدرتی و معنوی بؤیوک لوگونو ترنم ائدیر:

یار گئتدی کجه تحسر دل شیدا دا دورار

عمر واردیقجه هوس عاشق رسوا دا دورار

سیل طعن اؤیلہ تموجله آلیب دوروبریم

بنزرم بیر قوجامان (بؤیوک) داغه که دریادادورار

دؤیسه ده جانیمی مینلرجه ملالت لپه سی

ذورق همستیم اولکی تمنبا ده دورار

بیستون سینه سینہ ده گسه ده مین تیشه گینه

جوره تمکین ائدهرک دوردوغوماوا دا دورار

نقد جان ایسه بهای طلب یار ، ایشته

جان بکف عاشق صادق بئله سوداده دورار

ته غم ، اوغراتسادا بیرگون منی افغانه زمان

من گذرسمه مرامیم گنه دنیا ده دورار

دورموشام پیش و پس «طعن» ده صابر نتیجه کیم

اوالفرکی پس و پیش «اطعنا» ده دورار

بو سبکده یازیلیمیش غزللر صابر یارادیچیلیغینین صونراکی دؤرلرینده ده دوام
ااتمیشدیر. «روحیم»، «ترانه شاعرانه»، «استقبال ایچون»، «جوجوق»، «آتالار بزه گی» و
«تربیه» شعرلری بئله اثرلر دندیر. شاعر محیطه قارشى اؤز احساسینی افاده ایله قالمیر،
کهنه عادت وقاعده لرین حکم سوردوگو بیر زماندا احساس و فکر آدمیلاری نین چکدیگی
اضطراب و اجتماعی کدری ترنم ائدیر.

روحوم

هارا گتسه ن سنینه منده وارام
شوبدندم فقط اسیریمز، زار
اؤلمه گیمله سئویمه سین اغیار
عالم اولدوقجا من داخی دورارام
بیر صفا بولعادیق بو عالمده
باشقا بیر عالمه واریب گنده لیم
بیر آووج خاکی خاکی ترک ائده لیم
مدفن شوم آل آدم ده ا
من گذرسم وار اولسون آمالیم
یاشاسین شهریار حریت
یاشاسین شهریار حریت
من گذرسم وار اولسون آمالیم!

روحوم ای شاهباز حریت
همتیم تک فضا دا پرواز ائت
اوج، اوج، اوج، سواده پرواز ائت
تنگنای بدنده وار خفت
آشیان بدنده اتمه قرار
یاشما منده منیم کیمی ناره
بولمازسان ملایمه چاره
صیغیلیرسان، لطیف سن زینهار
بوشلا بوجسمی جسم من دگیم
سنه مشکل اولورسا هجرالیم
من سنین من منیم دل و جانیم
من سنین کندینم (اؤزون) بدن دگیم

«جوجوق» شعرینده گنج نسلین حالینه یالان بیر قلب چیرپینیر. شاعر کوچه ده
سفیل، آج و لوت حالدا گوردوگو اوشاغی دیلنجی کیمی یاخمیر، همین اوشاقدان وطن
اولادینی، گله جک نسل و وطنین گله جگینی گورور و اونون وضعیتی شاعری حدیندن آرتیق
کدرلندیریر:

۱- شاعر بوغزلی نین مضمونو نوخاقانی شیروانین: چنان استاده ام پیش و پس طعن-
که استاده الفهای اطعنا! بیتیندن آلمیشدیر.

ای در بدر گزوب اوره گی قان اولان چوجوق
 بیر لقمه نان ایچون گۆزی گریان اولان چوجوق
 اشکیله آبروسی ده ریزان اولان چوجوق
 مطلوبی نان قازاندیغی حرمان اولان چوجوق
 انسان کیمی بیلمیسه یدی قدر و قیمتین
 آچمیش اولوردی مکتب ملی جماعتین
 درك اتمك ایسته میرهله بو فیضی ملتین
 قالسین نهان ودیعه فطری مهارتین
 ای احتشام ملتی تالان اولان چوجوق
 ای در بدر گزیب اوره گی قان اولان چوجوق!

اولسون اسف او ملته کیم بی خیالدير
 یا خود خیالی کندینه (اؤزونه) تکثیر مالدير
 یا وروم (بالاجام) قوزوم، یا تانلار آییلماز محالدير
 آنجاق منیمکی ناله، سنین کی سئوالدير
 ای من کیمی تنفره شایان اولان چوجوق
 مفلوک وخوار و بی سروشان اولان چوجوق
 صابرین صون زمانکی لیریکاسیندا اجتماعی چالیشقانلیق، وطنداشلیک معنیتی و
 غیرتی واردیر، او بیر مبارز متفکر کیمی خلقی نین اجتماعی خسته لیکلرینی دوشونور و
 بونلازین معالجه سینه چالیشیردی. «بین الملل» شعرینده زمانه نین و خلقین خلاصی ایچون
 ان ضروری اولان مسئله نی اورتایا قویور. بوشعر ۱۹۰۵ ده چار حکومتی نین قیزیشدی ریغی
 ارمنی-مسلمان قیرقینی زمانیندا یازیلیمیشدير. صابر بوشعرده خلقی قارداشلیغا، امکداشلیغا،
 آییقلیغا، وفتنه کارلارین، بولانیق سودا بالیق توتانلارین حیله سینی آچماغا چاغیریردی.
 او منورلری و ملتین نفوذلو آداسلارینی خلقی دوغرو یولادعوت اتمکه چاغیریردی.
 عصریمیز خواهش ائدره کن اتفاق و اتحاد
 جمله میر امنیت ایچره آلقاق ایستر کن مراد
 یینی میزده یوق ایکن بیر گونه اسباب تضاد
 بو وطن اولادینا عارض اولوب بغض و عناد
 مسلمانلار ارمنی لر بیتینه دوشدی فساد
 یوخ می بیر صاحب هدایت یوخ می بیر اهل رشاد

ای سخندانان بوگونلر بیر هدایت وقتی دیر
الفت و انسیتته دائر خطاییت وقتی دیر

ایکی یولداش ایکی قونشو بیر وطنده هم دیار
عصرلرله عمر ائدوب صلح ایچره بولموشکن قرار
فتنه ی ابلیس ملعون اولدی نساگه آشکار
کؤرجهالتدن نه شکله دوشدی وضع روزگار
قتل و غارت بی شمار و شهر و قریه تارومار
الامان بو فتنه یه چاره قیل ای پروردگار
ای سخندانان بوگونلر بیر هدایت وقتی دیر

الفت و انسیتته دائر خطاییت وقتی دیر

فتنه لر کیم قاش اولور بیلیمه نه حالتدن توره ر
عقل باور ائیلیمز کیم آدمیت دن توره ر
مسلمیتدن و یا خودارمنیندن توره ر
شبهه یوقدور جهالتدن یا اینکه غفلتدن توره ر
بومصیبتلر بوتون بغض و عداوتدن توره ر
بو عداوت مطلقا حال ضلالتدن توره ر
ای سخندانان بوگونلر بیر هدایت وقتی دیر

الفت و انسیتته دائر خطاییت وقتی دیر

حق ی خلقه ییلدیریب دفع ضلالت ائتمه لی
گون کیمی تابان ایدیپ پامال ظلمت ائتمه لی
نايجا بو ایشلریسن دفعینده غیرت ائتمه لی
خاطر مغدوردن رفع کدورت ائتمه لی
چاره ساز صلح اولوب دفع خصومت ائتمه لی
صابرا بین الملل تدبیر الفت ائتمه لی
ای سخندانان بوگونلر بیر هدایت وقتی دیر

الفت و انسیتته دائر خطاییت وقتی دیر

بوشهریندن صونرا صابر آرتیق غزل استادی کیمی یوخ بلکه قوتلی و مبارز بیر متفکر

و نفوذلى بىر ناطق كىمى تاللىنىغا باشلايدى.

ملانصرالدين ژورنالى دە صابردە بۇيوك تائىر بوراخىشىدۇر. صابردە اوشاقلىقدان بىرى معنىلى گولوش قابىلىتى وار ايدى. او بوندان ايتى بىر سلاح كىمى استفاده اتمەگە باشلايدى. اويقېن ائىدى كە ينى وخوشبخت بىر جمعيت قورماق ايچون آداملارېن ذهنىنى معارف نورايىلە، مدنيت ايلە ايشىقلاندىرماق واونلارېن روحونا چۇكن جھالتى، نادالىغى تزلىكنە آرادان قالدېرماق لازىمدىر. وطن تورپاغىندا ينى حيات، گلزار سعادت سالماق ايچون بوتورپاغى وحشى غفلردن، كۇتوكدن، داشدان و هر جور زير زيبىلدن تميزلەمەك لازىمدىر. بونا گۇرە دە صابر، بدىعى، اجتماعى ساتيرانى و اۇلدوروجو گولوشوشىچىدى. صابرېن تنقىد گولوشوشىسى قورولوشدان، دولت اداره لرېندن، دىپلماسى عالمېندن، مطبوعاتدان، منورلردن توتموش عواملىغا، نادانلىغا، جھالتە، قاناتىزم و موھوماتا و معىشتىن ان عادى و كىچىك مسئلە لرېنە قدر بوتون اجتماعى حياتى ھدف سىچىمىشىدۇر. صابرېن ساتىرىك شعرلرى «عصرى نېن آيناسى دېر»، اونون گولوش ھدفلىرى نېن ھامىسى شاعرېن باشادىغى محيطىن آجى محصورلۇدېر. صابرېن «ھوپ ھوپ نامەسى» زمانى نېن حقيقت كىتابى دېر. ۱۹۱۱-۱۹۰۵-اينىچى ايللردە آذربايجانېن بوتون مېت، مئفى، قوتلى وضعيف جھتلىرى بو كىتابدا الدوغو كىمى عكس ائىدىرىلمىشىدۇر.

صابر مطلقىتى، شاعلىغى، بىر ظلم و استبداد ادارهسى كىمى قامچىلايردى. ظاھردە قانون اساسى، مشروطىيە راضى اولوب انقلابى حركاتى بوغماغاچاچايشان شاھلار، روسيادا زھمتكشلىرى آلدادان اپكېنچى نيكولاى، ايراندا انقلابچىلارېن سر كردهسى ستارخان ايلە ووروشان محمد على شاھ، تركىيە دە مستبد عبدالحميد، صابرېن كىسگىن ساتىرا سونگوسە : (سرنىزە) ھدف اولموشدور.

صابر زمانىندا ارتجاع عليھنە دانىشماق و يازماق اولوم بهاسىنا تمام اولايلىرىدى. ھفتە اولموردى كى چار ژاندارماسى آيرى-آيرى مطبوعاتى قدغن ائىدىب باغلانماسىن؛ وطن پرست و آزاديخواھ آداملار دان حبسە و سورگونه گۇندەرمەسىن.

صابرېن شعرلرى چاپ اولونان ملانصرالدين ژورنالى دا دۇنەدونه باغلانير، آنجاق خلقېن اعتراضى و علاقەسى سايەسىندە باش محررىندن التزام آلىندىقدان صونرا تكرر بوراخىلماسىنا امكان وئريليردى. بعضاً ژورنالدا ھىئت تحريره نېن يازدىغى كىمى، «بىزدن آسېلى اولمايان سېبلرە گۇرە» بىر نىچە صفحە آغ بوراخىلىرىدى. صابر بو ژورنالدا استبدادا قارشى كىسگىن شعرلر يازيردى. بو شعرلرېن چوخا ووستو اۇرتولو، بىر آزدا رمزلى اولوردى آنجاق صابرېن سېكى خلقە او قدر ياخىن ايدى كى شاعرېن بوتون رمز و اشارەلرى باشادوشو لوردى. مثلاً «سؤال جواب» آدلى بالاجا بىر مكالمة دە شاعر، چار حكومتى نېن اۇز و طندا شلارېنا ايستەگىنى و سايىق بىر و طندا شىن اونا جاواپنى سۇيلىه بىر:

گۆرمە ! باش اوستە ، يومارام گۆزلىرىم ،
 دېنمە ! مطيعم كىسەرەم سۆزلىرىم
 بىر سۆز ئىشىتمە ! قولايغىم باغلارام
 گۆرمە ! پىكى (چشم) ، شام وسحر آغلارام
 قانما ! باجارمام منى معذوردوت !
 بۆيلەجە تىكلىف محالى اونوت !
 قايىل امكان مى اولور قانماماق
 مېمىر نار ايچرە اولوب يانماماق
 ئىلە خموش آتش سوز انىنى

قىل منى آسودە ھىم اوز جانىنى !
 چارلىق و مستىلكە خىلقلىرى نىن احساس و فكرىنى دە اسارتە آلماق نىيتىدە ايدى .
 استبدادىن حياتدا كۆك سالىب خلقى نىجە ازديگىنى ، جامەدە استىمارىن زحمتكشلىرى نىجە
 وحشى جەسىنە تالان ئىتدىگىنى گۆستىرمەك ايچون صابر ، صاحبكارىن فېلە ايلە (فعلە و باكى فېلە
 لرىنە) مالكلرىن اكينچى ايلە ، وارلى نىن يوخسول ايلە «دېلىنچى» ، «اكينچى» ، «قوجا و
 جوان» ، ملانين عوام ايلە (آخ نىجە و آي جان - اى جان) و منورلىرىن كوتلە ايلە
 (اينتلىگىنتلر و ملت شرقىسى) روابطينى گۆستىرىر :
 فعلە اۆزۈنى سىندە بىر انسان مى صانيرسان

پولسوز كىشى انسانلىغى آسان مى صانيرسان

انسان اولانين جاه و جلالى گرەك اولسون
 انسان اولانين دولتى ، مالى گرەك اولسون
 ھىمت دئىمىرەم ائولرى عالى گرەك اولسون
 آلچاق ، او فاجىق (كىچىك) داخمانى سامان مى صانيرسان
 آخماق كىشى انسانلىغى آسان مى صانيرسان

ھىر مجلس عالى دە سوخولما تىز آرايە
 سىن دور آياق اوستەدئىمە بىرسۆزامرايە
 جايز دە گىل انسانچا دانيشماق فقرايە
 دولتلى لرە كىندىنى يکسان مى صانيرسان

آخماق كىشى انسانلىغى آسان مى صانيرسان

فقر ايله غنا اهلينه كيم وئردى مساوات
معناده ده صورتده ده وار بوندا منافات
اۆز فضلىنى بولسوز ائدەمزكىمسەيە اثبات
بو مەنتىقى قابل امكان مى صائىرسان
آخماق كىشى انسانلىقى آسان مى صائىرسان

دولتى بىز البتە شرافت دە بىزىم دىر
املاك بىزىم دىرسە ، ايالت دە بىزىم دىر
دېوان بىزىم ، ارباب حكومت دە بىزىم دىر
اۆلكە درە بىگلىك دىيە خان-خانمى صائىرسان
آخماق كىشى انسانلىقى آسانمى صائىرسان
آسودە دولانماقدا ايكن دولتىمىزدن
آزقېلىق ائىدىر سىزدە ھلە نەمتىمىزدن
بۇيلە چىقا جاسىزدا بىزىم منتمىزدن
احسانىمىزىن شكرونى كفران مى صائىرسان
آخماق كىشى انسانلىقى آسان مى صائىرسان
ھېچ بىر اوتانيرسان ، يا بىر اوصائىرسان-المنتلە ، او دلارە يانيرسان.

دىلىنچى

رد اول قاپودان آغلاما زار زار دىلىنچى
واقىلداما بايقوش كىمى ، ادبار دىلىنچى
بو مجلسىمىز مجلس احساندىر اگر چى
دوزدوكلرىمىز نەمت الواندىر اگر چى
احسان فقرا كسلرە شاياندىر اگر چى
بىر عادت ارثىە داخى وار دىلىنچى
رد اول قاپودان آغلاما زار زار دىلىنچى

دولتى لىرىز مقصدىمىز عىش و صفادىر
مهمانلارىمىز بوسبوتون ارباب غنادىر
كۆكدىر يىكەدىر بوينى يوغوندىر نىجادىر
بگدىر آقادىر آغزى دعالى علمادىر
پىشمىشلرىمىزىن جورە لذتلى غذادىر

تيكەمە گۆزۈنۈ مەتبەخە يىغاز دىلنچى
رد اول قاپودان آغلاما زار زار دىلنچى

دخلى بىزە نە بوشدا قالىپ دست سئوالىن
يا اينكە آچىندان ملەشيسر اهلين عيالىن
باق باق نىجە چىركىن دىر او منحوس جمالين
حاخ توف اوزۈنە صورتى موردار دىلنچى
رد اول قاپودان آغلاما زار زار دىلنچى

دولتلى نىچون صرف ايدوب اۆز بىل و سخاسين
اعيانى قوبوب دويدورا شەرىن قىراسين
تۆكسون گۆروم الله اوزونون شرم و حىاسين
ال چك ياخا مىزدان ايتىل ادبار دىلنچى
رد اول قاپودان آغلاما زار زار دىلنچى

بىر دىقەمە فقير اولدوغونى آتلادا زىنهار
دولتلى لرین پىشمىشىنە اولما هوسكار
يوقسا يىشمەگە بىر زادين ، اول ، جانينى قورتار
ائىمە بو قدر بىزلەر آزار دىلنچى
رد اول قاپودان آغلاما زار زار دىلنچى

فقير اهللى غنىلەرە ملاقات ائدە بىلمز
دولتلى يە انسانلىغىن اثبات ائدە بىلمز
دولتلى فقير ايله مساوات ائدە بىلمز
نقصان كىرر شائىنە بو كار دىلنچى
رد اول قاپودان آغلاما زار زار دىلنچى

جوان-قوجا

شەر معلومونوزون وضع و قرارى نىجە دىر
حمدلله نىجە گۆرموشىدىسە نوح ، اۆيلەجە دىر
يىنى مەكتەب آچىلىپ مى وطن اولادى ايچون
آز دگىل آدم آچان مدرسه احقادى ايچون

اوخوئورمی غزته شهری نیزین اهلی تمام
بعضی سارساق اوخوموشلارا اوخوئورمن اوخومام

اؤلکه نیزده آچیلیبدیرمی قرائتخانه

تازه لر آچیش ایدی قویدوق اونى ویرانه

آج قارینداشلارا انفاق اندیلیرمی ، عمو جان

اونى گؤرمه زمی خدا ائل نییه وئرسین اونانان

بیوه عورتلرین امری آلتیرمی نظره

جانى چیقسین او دا گتسین گنه بیر تازه اره

اتحاد امرینه دایر دانیشر سیزمی باری

بیر پارامیز دانیشر لیک بو غازدان یوخاری

سنی و شیعه تعصبلری لغو اولدومی یا

نه دئدین ، کفر دانیشدین جیرارام آغزینی ها

قابل عرض سؤزوم یوق منی عفو ائت گئدیرم

بجهنم که گئدیر سن سنی خود من ندیرم

بونا باخ آغزینا باخ ، صورت ادبارینا باخ

باشی نین شاپقاسینا ائتدیگی گفتارینا باخ

صابر قومشو وقارداش اؤلکه لرده یعنی ایران و ترکیه ده اولان حادثه لری یاقیندان

تعقیب ائدیپ حتی ایران حادثه لرینه ایرانین اؤز شاعرلریندن آرتیق علاقه گؤستریمیشدیر.

محمد علی شاهین مشروطه یه خیانتی ، ظل السلطانین ، میرهاشم لارین واستبداد و دربار طرفدارى

مللارین آزادلیق علیه نه فعالیتلرینی گؤستهره رهك اونلاری دنیا قارشى سیندا جلاد ، ساتقین

و خلق و وطن خائنینی کیمی افشاء و هجو ائتمیشدیر:

نه دیر آيا گنه عصیانلاری ایرانلیلارین

باشلادی جنبشه طغیانلاری ایرانلیلارین

نقض عهد ایله دی اعیانلاری ایرانلیلارین

در حقیقت پیس ایمیش قانلاری ایرانلیلارین

یانسین ایرانلیلارین آرخاسی یاندى جگریم

او یتیم ممدلی دن وارگینه بیر پیس خبریم

بئله دئرلر که قویوب تختی قاچیب تاج سریم

سیغینیپ (پناهنده) قونسوله خاقانلاری ایرانلیلارین

در حقیقت پیس ایمیش قانلاری ایرانلیلارین

اهل ایران بو قدر بی شرف اولسون نه ایچون
 دشمن طرز امور سلف اولسون نه ایچون
 ینی عثمانلی کیمی ناخلف اولسون نه ایچون
 باتا یارب گوروم ایرانلاری ایرانلیلارین
 در حقیقت پیسیمیش قانلارین ایرانلیلارین
 * * *

او چچه ایل قویمادیلار تخت ده راحت یاشاسین
 بیر دویونجا چیقاریب کیف ائدوب عشرت یاشاسین
 تا اونون سایه ی عدلینده بو ملت یاشاسین
 اولسون آسوده مسلمانلاری ایرانلیلارین!
 در حقیقت پیسیمیش قانلاری ایرانلیلارین
 ترکیه ده عبدالحمیده قارشی مبارزه بایراغی قالدیران تورکلری ده آلقیشلایاراق،
 اونلاری سلطانین یالان و حیله کار وعده لریندن ساقیندیرماق ایسته ییر:
 - عثمانلی لار آلدانمایین آلله ی سئوهرسیر
 ایرانلی کیمی یاتمایین آلله ی سئوهرسیر
 اولجه وئریرلر سیزه حریت افکار
 یعنی دانیشیب فکرینیزی ائیله یین اظهار
 وقتا که دانیشدیز وزرا اولدی خبردار
 مطلق گوره جکدیرکی جیبیشدانه ضرر وار
 هرند ایله اولسا قوواجاقلار سیزی ناچار
 چونکه بویغینجا قدا اولور حق نیز انکار
 یاخش یو دو توپلانمایین آلله ی سئوهرسیر

ایرانلی کیمی یاتمایین آلله ی سئوهرسیر
 صابر، منفی آداملارین داخل عالمینه گیرمک واحوال روحیه سینى آشکارا چیخارماق
 ایچون اونلارین اؤز سؤزلرینه اؤز ذوقلرینه مناسب صحنه لر تصویر ائدیر. بو باخیمدان
 اونون سبکی دیگر ساتیریکلردن آیریلیر، او خلقین دشمنلرینی اونلارین اؤز سؤزلرینه
 افشاء ائدیر مثلاً فاناتیک و بیلگی سیز بیر ماللانین دیلیندن بئله دئییر:

اوندا کی اولاد وطن خام ایدی!	آخ نئجه کشف چکمه لی ایام ایدی
بیر هدایت دییه قانلیقلاری	بیزلر ایدیك خلقین اینانلیقلاری
کیم بیزه پول وئرمه سه بدنام ایدی	نورگورورلردی قارانیقلاری
آخ نئجه کشف چکمه لی ایام ایدی!	

تازيانە (اېپىگرامما) دئىلن قىصا (۴ مصراعلىق) ھجولرى شعريمىزدە ايلك دفعە صابر سۇيىلە مىشدىر.

صابر كھنە كلاسىك شعرىن، حيات ومعيشتدن اوزاق، خلقە يادشكلى وسېكىن گولونچ لوگونو، ساختە ليگىنى بالاجا بىر شعرىندە (دلبىر) تصوير ائىدىر:

آي آلنىن آي اوزون گونش، اى قاشلارېن كمان

جيران گوزون، قارىشقا خطىن، كاكلون ايلان

آلماچەنن، چەنندە زىخدان درېن قويو

كېپرىكلرىن قامىش، دوداغىن بال، تىنن كتان

بوينون صراحى، بوى-بوخونون بىر اوجاچنار

آندامىن آغ گوموش، ياناغىن قىرمىزى انار

خالىن اوزونندە بوغدا، باشىندا ساچىن غراب

قام-قام غرىبە گولمەلى سن خانمان خرابلر

صابر مېرى ومعلم روحلو بىر شاعر اولارق اوشاقلار ايچون گوزل وشىرىن پارچالار

يازمىشدىر. اونون اوشاق ماھنىلارى، سادەلىكى و اوشاق روحونا اويغونلۇغو ايلە سئچىلرلر (اوشاق و بوز).

صابر كىرېلوفون تمثيل لرىندەن، فردوسى دن بىر صېرا گوزل ترجمەلر ائتمىشدىر.

فضولى، نامق كمال و سعدى نىن غزللىرىنە طنز نظىرەلر يازمىش و تىك توك فارسجا شعر (تضمين و نظىرە) سۇيىلە مىشدىر.

بعضى حكايە و كىچىك منشور پارچالار يازمىشسادا، بونلاردا شعرلرى قدر موفق اولمامىشدىر.

صابرىن ساتىراسىندا آشاغىداكى خصوصىيەتلرى گۇرە بىلىرىك:

۱- شاعرتى پىن اوزونو دىندىر مكلە تنقىد ائىدىگى آدمى افشا ائىدىر. بو آدمالار

اۆز جاھلانە و گۇرىدە قالمىش فكلرلىرىنى بىر حقيقت كىمى افادە اتمەگە چالاشىرلار: اونا گۇرە دە گولونچ گۇرو نورلر. بونا ان پالارق مثال «ندامت و شكايە» شعرىنى گۇسترمك اولار:

ندامت و شكايە

قاوشوب لاپ آجىغمدان كورە كىم
وئرمى يىدىز منى بو ابلهه كاش
صو كىمى هر طرفە آخماز ايدىم
ارنە شى اولدوغونى بىلمز ايدىم
بىش-دوشىن حاضر ائدەردىم آنامىن

چاتلايىر خانباچى غمدن اورە كىم
نولاير ائودە قويىدىز قاراباش
منكە دامدان باجادا باخماز ايدىم
هرزە هرزە دانىشىب گولمز ايدىم
اوتوروب آج كومه سىندە آتامىن

يېتلىۋوردىم نەنەمىن باش ياخاسىن
تېز دوروب صېح ساغاردىم اينىكى
نېلىۋوردىم بىزەكى يا دوزەكى

نە يىلىمىز دېك نە زھىماردى كىتاب
يوسىتۇن گىل كىمى انسانلار يىدىق
دۇتۇرۇن ئاندىرا قالمىش سۇزۇنى
يىلە يىر تىرىيەلى ئۇدە مەدام
ۋاي اوگوندىكى مېنى آدائىلە دىز
مىن دە ساندىم كە دونوب بىختۇرە
نە يىلىم بۇيىلە دە انسان واريمىش
اراخورموش دە يازارمىش دە مەدام
اردىگىل شاعىرىمىش خانە خراب
صالىدىز آخردە يامان حالە مېنى
گاھ يازىر گاھ اوخويۇر، گاھ دانىشىر

خېرىنى شىرىنى قانمىز بو كىشى

دۇيۇرەم آي كىشى گىل بىر اۋزۇنە
بو عمل ائىدى سىنى خانە خراب
اوخودىقچە گۇزۇنۇن قارەسىنى
پول گىدىر تاب و تۋاتىن دا گىدىر
كسب و كارىندان الين چىقىدى اوسان

ياما يىردىم يابامىن چول چوخاسىن
خان صىمەن دىلە مەزدىم كىمى
دامبا دىۋارا يا پاردىم تىزەكى

يىز اولان ئۇدە ھاچان واردى كىتاب
نە مەلم و نە درس آنلار يىدىق
ائىشىدىم گۇرمەمىش ايدىك اۋزۇنى
بىلە دىز مىن كىمى يىر سىروخرام
ائىلە يىلدىزدە كە دلشاد ائىلە دىز
گىدىرەم يىر نىر انسانا ارە .
شكىل انساندا دا حيوان واريمىش
اردىگىل مەلىك آزارمىش دە آتام
فكرى يازماق اوخوماق، شغلى كىتاب
ارە وئردىز دە بو غفالىە مېنى
گونىدە بىر ھىزە كىتابان تانىشىر

يورۇلۇپ بىرچە اوصانىر بو كىشى

بۇنە ايشىدىر، آكول اولسون گۇزۇنە
پول لارىن دوندى پۈتۈن اولدى كىتاب
آپارىر ، تاپ باشىنىن چارەسىنى
اوستەلىك بىر قورى جانىن دا گىدىر
ار اولان يردە گۇرۇم يوخ اولامان.

بورادا بىر منورين جاھل آروادى، ارىنىن كىتاب ايلە، يازى ايلە مشغول اولماسىنا
بۇيۇك بىر تقصير و قباحىتىمى باخىر. تىزەك ياپماغى، آتاسى نىن چول-چوخاسىنى بىتلى
مەكى گۇزل بىر مەشىت قاعدەسى كىمى افادە اتەك ايسىتەيىر و اۋز عواملىغى ايلە اۋيۇنور
اوتانگۇرەدە گولۇنچ گۇرونور. «آخ نىجە كىف چىكەلى ايام ايدى»، «پول»، «اكىنجى»،
«قوى سۇيسون اوشاقدىد اوشاغىم» و «اوخوتچورام ال چىكىن» كىمى شىرلردە بۇ سېكەدە
يازىلىمىشىدۇر.

۲- صابرىن شىرىندە كىنايە واستىزا چوخ مەم بىر ىرتوتۇر. ھەف اطرافلىجاتىۋىر
اولۇنور، آنچاق بو تىۋىر مستقىم مەئالى سۇزىلرە دىگىل، مجازى افادەلرە، كىنايە،
مبالغە واستىزا ايلە وئرىلىر.

«يات قال دالا لای-لای» شعرى ینى سېكده یازىلمیش و استهزا یولینله تنبل لیگین
و غفلتین نئجه حکم سورد گونو گۆسته ریر:
ترپنمه آماندیر بالا غفلتدن آییلما

آچما گۆزونو خواب جهالتدن آییلما
لای لای بالا لای-لای
يات قال دالا، لای-لای!
آلدانما آیقلیقدا فراغت اول، هیهات
غفلتده کئچنلر کیمی لذت اول، هیهات
بیدار اولانین باشی سلامت اول هیهات

آت باشینی یات بستر راحتدن آییلما
لای لای بالا لای لای
يات قال دالا، لای-لای
«چیغیرما یات آی آج طویوق» شعرینده کنایه ایله کندلیلرین آغیر وضعیتینی
تصویر ائدیر:

چیغیرما، یات آی آج طویوق، یوخوندا چوقجاداری گۆر
صوس آی یازیق فسادا کی عقاب جان شکاری گۆر
هینینده^۱ دالالانما چوخ، حیطده ده دولانما چوخ
ایینده کی^۲ بیجاغه باخ، او تیغ آبداری گۆر!
گتیر دیگین یومورتادان نئجه جوجه گۆزلمه
قازاندا قیقاناغا باخ، اوجاقدکی شراری گۆر
تاخیل تاخیل دیوب ده چوخ چیغیرما زنگه زورلی تگ
بگین خانین، خانین بگین الینده احتکاری گۆر
منم منم دینیلرین اینانما چوخدا قولونا
گره کلی گونده اونلارین قیچیندا کی فراری گۆر

۳- آوروپالیلارین ایقرا ما دئدیكلری شعر شکلی (تازیانه) بیزیم شعریمیزده ایلک
دفعه اولراق صابر طرفیندن سؤیلمیشدیر و صابرین ان کسگین کنایه لی پارچالاریدیر.
مثال ایچون آشاغیدا کی تازیانه نی درج ائدیریک:

دیندیریر عصر بیزی دینه یگ
آتیلان توپلارا دیکسین مه ییریک.
اجنبی سیره بالونلارلا چیخیر
بیز هله اوتوموبیل مینمه ییریک.

۴- صابر کیچیک و جانلی صحنه لر یاراتماقدا چوق ماهر بیر صنعتکار (هنرمند) دیر.
«ینی و کهنه نین صحبتی» و «ایکی هینده^۲» شعرلری بوسېكده یازىلمیشدیر:

۱- کومه-نین. ۲- ییه، صاحب. ۳- عقلی یونگول-احمق

نە خبر وار مشهدى؟

ساغلىغىن!

آز چوخ دا ينده؟

گازت آلميش حاجى احمدده!

پە! اوغلان نە منە!؟

بورادا ايكي جاھل دوستون روزنامە و روزنامە اوخويانلارا قارشى نفرتى افادە
اۋدىلميشدیر. شاعر ائلە گۈزل بير تابلو ياراتميشدیركى صحبت ائدنلرين آخماقلىغى اۋز
اۋزونه آشكار اولور.

۵- صابر خلق مثال لاريندان، دانیشیق دیلى نین رنگین ليکلىرىندن مهارتله استفادە
اۋتميشدیر.

صابر هميشه خلقى نظردە توتور و هر بير اثرينده اوخوجولاريني دالينجا آھارماق
ايستەيدیر. اونا گۈرە دە خلقين سلاھيله سلاھالانير و خلق و عوام ديليله دانیشير:

اوغول منيمدير اگر اوخوتمورام ال چکين

ائيله مەيین دنگە سر اوخوتميرام ال چکين

گر چه بدبخت اۋزی علمه هوسکاردیر

کسب کمال اۋتمگە سعی داخی واردیر

منجه بو ایشلر بوتون شیوهی کفاردیر

دینه ضرردیر ضرر اوخوتمورام ال چکين

ائيله مەيین دنگە سر اوخوتمورام ال چکين

بیرینجی دفعە دانیشیق دیلى نین بو رنگین افادەسینی شعرە گتیرهن شاعر صابر
اولموشدور.

نە سوخولموسان آرایا آباشی بلالی قهله !

نە خیال ایله اولموسان بئله ادعالی قهله !

بورادا کی افادە و ترکیبلىرىن هامیسی دانیشیق دیلى نین آلىنميشدیر. صابرین
شعریمیزه اۋتمیگى خدمتلىرىندن بیرى دە دانیشیق دیلى ایله کتاب دیلى آراسیندا کی سدی
قالدیрмаق اولموشدور.

صابر ۱۹۰۰ ایاینده قاردايشله بير ليکده شماخيدان خراسانا کۋچموش و اوچ ایل
مشهد دە کسب ایله کچچينميش ، لکن مادی وضعی دوزەلمە دیگی ایچون تکرار شماخیه
دۋنموشدیر. شماخی دە معلملیک و مکتبدارلیقدان کافی مقدار معاشینی تامین اۋتمەدیگی

ایچون صابونچولوقلا مشغول اولموشدور.

بیرمدت صونرا محلی ماللارین طرفیندن بابی لیکله اتهام و تکفیر ائدیلمیب قصابلار
اونسا صابون پیشیرمک ایچون لازم اولان پیه و قویروق ساتما دیلار. صابر بو حادثه دن
صونرا صابونچولوقداندان الینی اوزوب یالنیز معلملیک و مکتب ایشی له مشغول اولدی.
صابر خلق آراسیندا اؤزونو مدافعه اتمک ایچون بوشعری یازمیشدیر:

صاحب ایمانم آشیروانلیلار	اشهد بالله العلی العظیم
کهنه مسلمانم آشیروانلیلار	یوق یتنی بیردینه یقینیم منیم
منیم اما نه بو امثالدن	شیعهیم اما نه بو اشکالدن
حق سئوهن انسانم آشیروانلیلار	صوفییم اما نه بو ابدالدن
امر دهیم طاعت مزبور ایله	امت مرحومه و منفور ایله
قائل قرآنم آشیروانلیلار	کفریمه حکم ائیله مبین زور ایله

صابر بیرمدت معلملیک و آچدیغی مدرسه (مکتب امید) ایشلریله مشغول اولدو،
لکن مخالفلری اونوراحات بوراخما دیلار ناچاره ۱۹۱۰ دا باکی یا گلدی و باکی نین اطرافیندا
بیر قصبه ده معلم اولدی. بیرایل صونرا قاراجگر ورمینه (هپاتیت) مبتلا اولوب معالجه
ایچون تفلیسه گتدی و اورادا دوستو و امکداشی جلیل محمد قلیزادنین ائوینده قالدی.
اورادا بیرمدت خسته لیگی یاخشیشیب و حتی دوستلارینا یازدیغی مکتوب و شعرلرینده
حالینین یاخشی لاشدیغینی و اونا ائی یاخیلدیغینی بیان ائدیر. لکن بیرایل دن صونرا
حکیمینی ده گیشیدیریر و حالی پوزولور. شاعر امدیسیر بیر حالدده شیروانا قاییدیر و اورادا
وفات ائدیر. صابر خسته لیک زامانیندا یازدیغی بیر شعرینده اؤز حالینی بئله بیان ائدیر:

عارض غم لر الیندن اوره گیم شیشمیش ایدی

ظن ائدردیم ائده جکدیر اونا چاره جگریم

بخت منحوسیمه باخ من بو تمنا دا ایکن

باشلادی شیشمکه ایندی اوزی قاره جگریم

ایستیرم اولمگی من لیک قاچیر مندن اجل

گورنه بدبختم اجلدن ده گرهک ناز چکهم.

صابرین مشروطه ادبیاتی نین یارادیلماسیندا بؤیوک سهمی واردیر.

صابر مشروطه انقلابینی یاقیندان تعقیب ائدیپ و بو جریانلاردا چوق تاثیر
بوراخمیشدیر. (۱۹۰۹-۱۹۵۷) ایلرینده و بوتون انقلاب زامانیندا کی حادثه لرله علاقه لی
شعرلر یازمیش و ملانصرالدینین هر صابی سیندا ایران حادثه لرینه عائد تنقیدی و یاتحسین
ائدیجی بیر منظوم یازی نشر ائتمیشدیر.

صابر بو شعرلرینی «هوپ هوپ» و یا ابو نصر شیبانی، گولهین و یا آغلار، گولهین
امضالاریله چاپ ائتمیشدیر. صابرین شعرلرینی مجاهدلر تبریزه و باشقا شهرلره ییتیره ردیلر.
اونون شعرلری آذربایجاندا و حتی دیگر شهرلرده سئوه سئوه اوخونور و دیلدن دیله گزه
سینه دن سینه یه کئچهردی. فارس روزنامه لری اونون شعرلرینی ترجمه ائدیپ نشر ائدردیلر.
سید اشرف کیلانی طرفیندن ۱۹۰۷-۱۹۱۲ ده چیقان مرقی «نسیم شمال» روزنامه سی
صابر شعرلری لین فارسجا منظوم ترجمه سی نی نشر ائده ردی.

بعضی ایران شاعرلری صابرین شعرلرینه جواب یازیب، صابرده اونلارا منظوم
جوابلار یازمیشدیر.

صابرین ملا نصرالدین ده یازدیغی شعرلرله تبریزده چیخان هفته لیک آذربایجان
روزنامه سینده چاپ اولان منظوم مکاتبه لر چوق معروف دیر.

صابر، اوزمان باشد، شاه اولماق اوزره ملتی استعمار ائدن مستبدلری و خلق دن
غافل پولوللاری افشاء اتمک ایچون اونلارین دیلدن بئله سؤیله میشدیر.

ملت تشجه تاراج اولور اولسون نه ایشیم وار

دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار

قوی من توخ اولوم اوزگه لر ایله نه دی کاریم

دنیا و جهان آج اولور اولسون نه ایشیم وار

من سالما یاتانلار آییلا، قوی هله یاتسون

یاتمیشلاری راضی دگیلم کیسه اویاتسون

تک تک آییلان وارسادا حق دادیما چاتسون

من سالم اولوم جمله جهان باتسادا باتسون

ملت تشجه تاراج اولور انسان نه ایشیم وار

دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار

سالما یادیما صحبت تاریخ جهانی

ایام سلفدن دئمه سوز بیر ده، فلانی

حال ایسه گتور میل ایلییوم دولعانی نانی

مستقبلی گؤرمک نه گرهک عمردی فانی

ملت تشجه تاراج اولور اولسون نه ایشیم وار

دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار

اولاد وطن قوی هله آواره دولانسون
 چرکاب سفالتله الی باشی بولانسون
 دول عورت ایسه سائله اولسون اوده یانسون
 آنجاق منیم آوازه ی شانیم اوجالانسون
 ملت نئجه تاراج اولور اولسون نه ایشیم وار
 دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار

هر ملت ائدهر صفحه ی دنیا دا ترقی
 ایلر هر بیر منزل وما وادا ترقی
 یورقان دوشه گیمده دوشه گر یادا ترقی
 بیزده ائدهرک عالم رؤیا دا ترقی
 ملت نئجه تاراج اولور اولسون نه ایشیم وار
 دشمنلره محتاج اولور اولسون نه ایشیم وار
 صابر مشروطه انقلابی نین باشچیلاریندان ستارخانا هامی دان چوخ مفتون اولموش
 و اونون حقینده ستایشله شعر سؤیله میشدیر:

ستارخانا

حال مجذوبوم گوروب قارء دئمه دیوانه دیر
 نعره ی شوریده می ظن ائتمه بیر افسانه دیر
 شاعرم طبعیم دنیز (دریا) شعر تریم دردانه دیر
 بهجتیم عیشیم سروریم وجدیم احرارانه دیر
 انجذاییم جرئت مردانه مردانه دیر
 آفرینیم همت والای ستارخانه دیر
 تا که ملت مجمعین تهراندا ویران ائتدیلر
 قوکرلر ستارخان ایله عهد و پیمان ائتدیلر
 ظلم و استبدادا قارشى نفرت اعلان ائتدیلر
 ملت ، ملتیه جان نقدی قربان ائتدیلر
 آیه ی «ذبح عظیم» اطلاقی اول قربانه دیر
 آفرینیم همت وای ستارخانه دیر
 حق مددکار اولدی آذربایجان اتراکینا
 آل قاجارین پروتست ائتدیلر ضحاکینا

اول شهیدانین سلام اولسون روان پاکینا
 کیم تۆکولموش قانلاری تبریزه تهران خاکینا
 اونلارین جنت دگیلدیر منزلی آیانه دیر
 آفرینیم همت والای ستارخانه دیر
 ایشته ستارخان باخین بیرنوع اقدامات ائدیپ
 بیر وزیر و شاه یوق دنیانی یکسر مات ائدیپ
 عرض اسلامی وطن ناموسون یوزقات ائدیپ
 حرمت حیثیت ملیتین اثبات ائدیپ .
 ایندی دنیانین توجه نقطهسی ایرانهدیر
 آفرینیم همت والای ستارخانه دیر
 ایشته ستارخان باخین ایرانی احیا ایلهدی
 تورکلوک ، ایرانلیلیق تکلیفین ایفا ایلهدی
 بیر رشادت بیر هنرگؤستردی دعوا ایلهدی
 دولتین بیر (عین) نی دنیادا رسوا ایلهدی
 قاجیموب پروانه تک اوددان، دئمه پروانه دیر
 آفرینیم همت والای ستارخانه دیر
 آفرین تبریزیان ائتدیز عجب عهدده وفا
 دوست و دشمن ال چالوب ائیلر سیزه صد مرحبا
 چوق یاشا ، دولتی ستارخان افندییم چوق یاشا
 جنت اعلاده پیغمبر سیزه ائیلر دعا
 چون بو خدمت لر بوتون اسلامه دیر انسانه دیر
 صابرین دیوانی «هوپ هوپ نامه» آدیله تبریزده و باکی دادغه لرجه چاپ اولموشدور.
 هوپ هوپ نامه باکی دا احمد شفائی طرفیندن و حمید محمدزاده نین ره داکتور لوغویله فارسجا یا
 منظوم حالینده ترجمه ائدیله رهک چاپ اولموشدور.

منابع و مراجع

- ۱- آذربایجان ادبیاتی تاریخی. الهگیرمنجی عصر. (ایکینجی جلد) م. عارف و حیدر حسین اوف و میر جلال.
- ۲- آذربایجان مزاح ادبیاتینا بیر باخیش. مصطفی حق تورک قول ، تورک کولتورد آیلیق درگیسی. تموز ۱۹۶۳- آنکارا.

۳- آذربایجان طنز و زناامه لری. ناظم آخوندوف (۱۹۲۵-۱۹۰۶). کؤچوره ن غ. ر. سپهری انتشارات فرزانه. تهران ۱۳۵۸.

۴- هوپ هوپ نامه. م. ع. صابر. آذربایجان دولت نشریاتی باکی آذر شهر ۱۹۶۲
ترتیب ائدنن: حمید محمدزاده. ره داققوری: عباس زمانوف رسامی: نجفعلی اسماعیلوف.

۵- هوپ هوپ نامه (کلیات) میرزا علی اکبر صابر. انتشارات فرزانه تهران-۱۹۵۸.

۶- سئزیم قلی. علی. نظمی. پرفسور یحیی شیدا- تبریز ۱۳۵۸.

۷- صابر و معاصرین او. پرفسور عباس زمانوف. چئویره ن. اسدبهرنگی. تبریز

۱۳۵۸.

۸- اسلام آنسیکلوپدیسی جلد ۲- پرفسور فواد کوپرولوف. استانبول.

۹- تورک دنیاسی ال کتابی. آذربایجان ادبیاتی. پرفسور احمد جعفر اوغلو. استانبول.

صدای خدا

ابیاتی از مثنوی بلند و دلنشین «صدای خدا» که در ستایش خدمت
بدیگران و محبت بمردم بیان شده و از شاهکارهای «استاد شهریار» شاعر
معروف معاصر است.

کاینهمه از يك تنه آدمند
کند خداوند و درین دشت کشت
شاخ درختی که درختی جداست
بلکه درخت بشر از بیخ کند

آدمیان شاخه و برگ همد
اصل درختی است کهن، کز بهشت
خلق همه شاخ درخت خداست
هر که تنی کشت، نه شاخی فکند

دست و دل و دیده و پا و سرند
کاینهمه از يك پدر و مادریم
وای، ندانی که برادر کشی؟!

آدمیان زنده به یکدیگرند
جمله برادر بهم و خواهریم
ای که به کین خیزی و خنجر کشی

وصله جانیم و لحیم جگر
ارث پدر برده برادر همه
کرده سوی کشور خاکی سفر
دست برادر به برادر سپرد
پاس برادر به برادر رسد
در رخ یعقوب توانی نگاه؟

حیف، ندانیم که با یکدیگر
طفل خدائیم و برادر همه
ما پسرانیم و ز ملک پدر
دست عزیزان چو پدر میفشرد
جان پدر، گر خطری در رسد
ای تو، که یوسف بفکندی بچاه

درد بشر دیدن و دارو شدن
خود همگان را خودی انگاشتن
وای بر آنکس که توانست خفت
چون دل سخت تو نیارد بدرد
گر بشری نقص و جودیت هست

شرط بود با همه یکرو شدن
رسم خودی با همگان داشتن
شب که یتیمی است باندوه جفت
کودک لختی به زمستان سرد
ای که نگیری ز دل افتاده دست

واختیله تهران روزنامه‌لری‌نین بیرینده عصریمیزین شهرتلی شاعری استاد محمد حسین شهریارین ۱۸ بیتدن عبارت «صدای خدا» مثنوی‌سیندن بیر پارچا، شاعرین وقارلی بیرشکلی ایله چاپ ائدیلمیش‌دی. بودرین مضمونلو و عصریمیزین بوتون درد‌لری‌نین درمانی غایتده بوتون بشریتین دیلک، ایستک و آرزوسو اولان صلح و انسان پرورلیک مسئله‌سینه حصر ائدیلمیش بوالهی شعر ییزده درین تأثیر اویاتدی. بودورکه، گئدیپ مثنوینی بوتولوکده‌الده‌ائیدیپ اونون نشرآ یارادیچی صورتده ترجمه‌سینی حاضرلایب ، شمالی آذربایجانین معاصر قدرتلی شاعرلریندن.

و قیزقین وطن سوه‌رلرینده‌ن اولان دوستوم وقارداشم خلیل رضانین اختیاریندا قویدوم. بودورهمین مضموندا خلیل رضانین شلاله طبعی‌نین محصولو اولان «حقین سسی» شعرینی حرمتلی اوخوجولارا تقدیم ائدیریک هم‌ده همان روزنامه‌ده درج اولونان فارسجا شعریده بورادا چاپ ایدیپ حرمتلی اوخوجولارین اختیارینا وئریریک . بودوربوسیز بودا بوایکی مثل‌سیز و گؤزل اثر.

دکتر غلامحسین بیگدلی-پروفسور

حقین سسی

بو نورانی‌دوینا ، پیرانی‌دوینا
ازلدن میوه‌لی بیر باغا بنذر
بشرین قوجامان ، سرت آغاجیندا
هر انسان بیر گله ، یارپاقا بنذر

یارپاقلار ، بوداغلار آیری اولسادا
بودوینا باغینین بهر‌سی بیر دیر
اوددوغو هوا بیر ، ایچدیگی سوییر
یثردن شیره چکن کؤک‌لری بیر دیر

بوداق ھىچ ياشارمى بو داغدان آيرى
عمر ائىدە يىلرمى انسان، انسان سىز
اودوغما گلشن دن ، اوباغدان آيرى
انسان خىزل كىمى اۋلودور يالنىز

منە ئىلە گلر ، ھارداسا ، كىمىسە
بىر انسان عمرونە قىلم چكىرسە
اۋزودە بىلمەدن يوزقان سالىراو
بىر آغاجىنا بالتا چالىراو

بىر انسان كۈچۈرسە دنيادان اگر
سەن ئىلە بىلمەكى، تەك بىر جان گىدىر
ھەر سۈنن باخىشىدا سايسىز دىلكلر
ھەر كىچىك قابۇتدا بىر جەھان گىدىر

او گىدىر قىلىرىق بىز ياندايانا
بو دىردى اوزكەدە داشىماق چىتىن
ھەر گۈن يىراوستوندىن يىرىن آلتىنا
كوچور بىر پارچاسى بىر تىن

بىر دىدىكلىرى واحد بىرىدىن
بىس نە دن دووشوبدور اوركلر آيرى
انسان جىمىيىتى يارانان گۈندىن
يوللار ، طرىقتلر ، مىللەكلر آيرى

بىلكە بونا گۈرە يىگانە يىك بىز
بىلكە بونا گۈرە دىوانە يىك بىز
بىلكە بونا گۈرە اوركى داشىق
انسانى-انساندان اوغورلامىشىق.

بىر كىچىك بوداغى تېراندە روزگار
بوداغ قان-ياش توكر، آغاچ قان آغلار
بىر دورنا آيرىلسا اۆز قاتارىندان
قاتار منزله جن گىدر پىريشان

بس بىر دۇرنا قدر اولماياقمى بىز ؟
نە چىن بوزا دۇندو قاينار قلىمىز
آخى بىز هامىمىز ياخين سىرداشىق ،
آتا بىر ، آنا بىر-دوغما قارداشىق

عىنى دىر هوامىز ، سويوموز بىزىم
عىنى تور پاقدان دىر مايامىز بىزىم
يوغوروب ياپاندا خىلقتىمىز
عىنى گۈزدە گۈروب طبعىت بىزى

ھىچكىسى ھىچ كىمدىن اسكىك ائتمەيىپ
ھىچ بىر بالاسىنى آنا آتمايىپ
سەن اى قلىچ چكىپ ناحق قان تۆكن
كىمە قالدىرير سەن اوقىلىنچى سەن ؟

سیرائىت قارشىنداكى جان سىرداشىن دىر
انسان دىر ، دۇمەلى قان قارداشىن دىر
نەدىر بۇ آرتقىنلىق ، بۇ قودور قانلىق ؟
اوقانلى سىنگرى سیرائىت بىر آنلىق

آتانىن قانى دىر آخىر دەمىدەم
دشمن ساندېغىن سىنەلرىندەن
طبعىت ، او بۇيوك آغ ساچلى آتا
بىزى بخش ائىلىدە بۇ كائىنات

جان وئردى، قان وئردى، غېرت وئردى او

بېزە انصاف وئردى، مروت وئردى او

بېزە ال وئردى كە ، امدادا چاتاق

ياغىلان بىر كىسەن قوللىدىن قوتاق

بېزە عقل وئردى وجدانلى مەن

درك ائىك دردىنى بىشرتىن

سوس سون او اورك كە، بوزدان سويوقدور

اوزولسون او قول كە، ياردىمى يوخدور

كۆر اولسون او گۆزكە ، آلوانمايا

بىر انسان كۆنلۈنە ايشىق سالمايا

انسان دردىرىنە يىگانە انسان

قورو بىر كۆتۈكدور باشدان بىنادان

بوقوجا دونىيانىن سىرىنە سىن كىل

طەبەئە نە قدر گۆزل مەكىل

نەجە مەرياندىر چۆلدە چىچەكلىر

غەنى سىتە اسىر اسىن كۆلكلىر

چۆللەردە جىرائلار دىستە ايله گىدىر

دەنیزدە لېلىلەر قول-قولا وئىرىر

بەدى قارداش اولدۇز-ايشىقلى، ايرى

هەلە بىرچە دىفە كۆسمەيىپ بىرى

انساندا دىنيادا بىر چىچەك، بىر قوش

اونوندا خەلقى بىللە صاف اولموش

بىر مەردان ياراندى ايكى تىرە لىك؟

هاچان زەرلىدى بوقان بو ايليگ

نەدىر بوجانىلىك ، بوئولوم ، بوتقان ؟
بىزكە ، تەيزايدىك باشدان بىنادان
سەن اى ملك قدر مقدس انسان
اى آدى گونش لەقوشا دايانان

نچون ملك ايكن ، ابلەسە دوندون
قىزىل-گەوشايكن قارالدىن، سۇندون؟
ظلمتە چوريلدىن ، سەن بىر نور ايكن
باتاقلىق ياراتدىن ، صاف بلور ايكن

دنيا اود-آلو تۇكورسەن بوگون
دونن تىكدەيگىنى سۇكورسەن بوگون
گۇيدە اولدوزلارا سىقال چكىرسەن
آنچاق يىراوزونىدە زىندان تىكىرسەن

باخىرام اگىنىدە تازا پالتارا
ظاهرىن پارلاقدير ، باطنىن قارا
باشىندا كمالىن ، بىلەيگىندە وار
داھا دەشتلىدير بىلەكلى خونخوار !

بىلەك سىز اولماقنى بىلەسەن بىردىر
بىلەكلى جانى لىك داھا بىردىر
ھەنسە مەرتەبە گۇرچا تىب بىر
سەھەلەنەنەنە ، ياراقلا تىب بىر

بوينوندا كىراوات ، الەندە سەھە
انسان قىيەنەنەنە بىر تەسەھە !
اوزدە سەھە ايلە بىر مەنەنە
آنچاق باطنەنەنەنە ، فەكرى نەنە

داغىتماق ، توپارتماق ، پارچالماق دېر
سۆزۈ ايىك كىمى ، دېشى پىچاق دېر
گىجەلەردالەرام گور شەرلەر
گىجەلەر بىنەزىر آل سحرلەر

حیات، گۆز گولەدورن بو ایشیق بونور
اونون سلاھىندا اۆلوم ، قان اولور
دېنىن ، بونونچونمى اديسون مگر
اللىشىدى، وروشودو اوزون گىجەلەر؟..

گۆزونون نورونو او ، گىلە-گىلە
آرىدىب آخىتىدى بىر جوت نافلە
دوشونىدو انسانا بو بىر كەك دېر
بىش ایشیق گۆروب سۆيۈنە جگەلەر

آخاجاق اورەگە ، ادراكە ایشیق
بىس نىيە نگران ، ناچار قالمايشیق
سىزاي بىش اوزرنە-اۆلوم يايانلار
ظریف دويغولارى تاپەدالايلانلار

سىزاي مستەملەكە ھوادار لارى
دونيانىن «مدنى» جاناوار لارى

يورەلارى قورد كىمى قامارلايلانلار
دونيانى مېن بىشردن حصارلايلانلار
راكتلە، تانكەلە، توپلا تىنگەلە
جىلەز بىر اورەكەلە ، دار بىر دىلەكەلە

بو بۆيۈك دونيانى تىكەلەينلەر
انسانلىق آدىنى لىكەلەينلەر

بيليك سيزين اوچون فتنهدير يالتيز
ايشيقي بىكدن قوپاريسر سىنيز
باخيرام دونيانين خريطه سینه
بوياشى بلالى يئر كوره سینه

دنيا زولاخ-زولاخ ديليم-ديليمدير
چينه نىن سرحدلر ديديم-ديديمدير
نه قدر چپرلر نه قدر مرزلر
مرز اوسته معناسيز مبارزهلر

ويران هيروشيما ئولوم سكوئو
ايگير مينجى عصرين نهنگ قابوتو
هله دريالارجا انسان غملىرى
داخائو ، بو هنوالد جهنملىرى

هله جانيلرين چوخوسو ديري
هله اهريمنلر كارترلر ساغدير
بس هانسي قدرتين پولاد المرى
اونلارى دونيادان قوپارا جاقدير

نچون طرلان كيمي هوالانمايلاق
بوتون يئر اوزونو وطن سانمايلاق
قنينا چكىل مېش توسباغا كيمي
ياشاماق انسانا عيب دگيل مى ؟..!

گوزلرى نه قدر داردى اونلارين
يئر قاريش يئر اوسته بوغوشانلارين
يئر آنلىق ال ساخلادوشون اى انسان
آخى نه دهن اؤترو وورها وورداسان

بىر باغ اطرافىنا گۈر دۇنيا ئەدەر
صونۇ گۈرۈنمەن بىر خزىنەدەر
نە زىگىن يارانمىش آنا طىبعت
تور ھاقدى سىخوت ، سودا سىخوت

آمالى ، آرمۇدلو بو باغلارنىن
سەادت قايناقلى بو لاغلارنىن
گۈر دۇنياسىن چۈن نەلر ساخلاپىر
داشلار ئوز باغرىندا گۈھر ساخلاپىر

سنىن دىرآغ ساچلى شالەلەردە
گۈزلىرى آل چاناق ترالەلەردە
ساغىمىز، سولۇموز گەۋشەدور زردەر
دنيانىن ثروتى دنياسى قدردەر

طمع جىلوونو بىز يىغساق اگەر
بو ثروت ، بو نەمت ھاميا يىتر
يا لىنىز امك گرگ، حلال بىر امك
زحمت ھالە سىنە احاطە لىمك

دان اوزو قوشلارلا بىرگە اويانماق
درىياز چالاچالا شەدە يويونماق
گۈزلىدەر آرخلاردا شىر يىلدايان صو
كوتان پارىلتىسى تورپاق قوخوسو

گۈزلىدەر بەرىن باغ چىچەكلىرى
سۈگىلى نەسى داغ چىچەكلىرى
زىمىلەر قوينوندا خيالا دالماق
چورگىن عطرىنى سىبلدن آتماق

دالېب افق لارېن صونسوز لوغونا
قىشقيرماق بو عشقى بوتون جهاننا
انسان يئر اوزونون دوردانهسى دېر
انسانيېن وطنى يئر كرەسى دېر

يالانچى سرحدلر سيلين سين گرگ
ارضين بوتۇلوگو بيلين سين گرگ
اويانيېب آفريقا قالغيب فيل كيمى
آليب خرطومونا چيرتدان حاكمى

چالير قايالارا ، چير پيرداشلارا
آلقيش ظلم اليندن قورتولموشلارا
آزادلىق عشقى وار عصرين سسينده
بس هانى بو فرياد مصرين سسينده ؟

اويانسين بوخودان تېريزيم قلبيم
ياتماسين ، اويانسين عزيزيم قلبيم
آزادلىق ديريېك آزادلىق هله
حياتدا ييزيم چون بېرنجى پله

هله گوى اوزونده نىچە سرحد وار
آچسين اسرارينى آيسلار اولدوزلار
بېزه يئر كرەسى دار بير قفس دېر
يەتەر بو قفسده ياشاماق بس دېر

قالخاق اولدوزلارا آيلارا قالخاق
دونيايا اوجا بير ذروه دن باخاق
كائنات انساني اوچوش ميدانى
انسان كائناتين ذكا طرلانى

بولودلار ، آچیلان قانادلاریمیز
کهکشان اوجالماق اقتداریمیز
حیف بو مطلبی یلمهینلر وار
انسان هاراینا یتمهینلر وار

هله گور نه قدر یتیم یسیرلر
شاخه‌ادا تیره شر قاردا امیرلر
قوللاری کانداللی ایگیدلر مین-مین
گمیریر داشینی دار محبس‌لرین

هله فتنه فساد قولما میش‌دیر
ظالم‌لرین بورنو اووولما میش‌دیر
هله نئچه خیال الیک-ولیک دیر
ان بویوک درد ایسه بیگانه لیک دیر

بیزیم قلب لریمیز بیر لش سه اگر
انسان هر اولدوزدان پارلاق گورونه
بیر لش سه جهاندا ملیارد اورک‌لر
بوتون آرزولارا یتیشر بشر

باکی ۱۹۷۰

دکتر غلامحسین بیگدلی

غزل

«دخی سۇندور شمعى پروانه كه يارىم گلدى»^۱
قلبىمه نور ساچان نازلى نكارىم گلدى
من اوزوم شمعينه پروانهام اى پروانه
بلبلم فصل خزان اوتدو بهارىم گلدى
نه اولايير گيجهليك من يانام اى پروانه
آخى او آي بنيزيم^۲، لاله عذارىم گلدى
خسته ي هجر ايدىم و تاب و توانىم يوخ ايدى
دردىمه چاره ايدىم صبر و قرارىم گلدى
منه نه شمع گركدير ندده مهتاب ايندى
گوزومه نور ساچان سوكيلى يارىم گلدى
عشق كويونده ايدىم در بدر و آواره
اوز گلوم اوز گوزه ليم ماه عذارىم گلدى
ديمه آوارهام اى بيگدلى بو دنيا دا
حسن صيادىم و دامه شكارىم گلدى

ماه اوت ۱۹۶۳. گوى گول

۱- جعفر خندانين دير. ۲- ياناق.

توفارقان روایتینده

فولکلور (عاشیق ناغیل لاری)

توفارقانلی عاشیق عباسین دوردونجی پاراسی

عباس مهیار

شاه عباس دئیر: «آی توفارقانلی عباس، ایندی بیر آیری جورده سنی امتحان ائیلەمک گرك. اگر یاخچی سودان چیخدون اوندان صونرادا هامنیم سوزوم یوخ. گول گز سئویندی»

عاشیق عباس دئیر: «منی نه قدر یورساندا گول گز عشقینده یورقونلوق بیلەمەرم. سوزون صوروش.»

شاه عباس دئیر: «ایندی آیری بیر اوقاتدا مجلس دوزەلدیرەم، سندن ایستە بیرم کی اورادا کئچنلری شعرین اوتورانلارا دی یەسن.» صونرا شاه عباس حرمسرا یا گئدیپ، مجلس دوزەلدیب و حرمسرا آروادلارین، کنیزلرین گول گزین باشینایغیب و گول گزدن ایستی ییب کی اونلارا ساقی لیک ائلسین عباس ایشین ازوایی شیندان سچیرکە اورادا نه گچیر. گول گز عشقی اورە گین دولدوروب و بئلە دئیب:

مجلس آرامتا اولوب مطرب خوشخوان

الینده باده می وار ساقینسی گور

سن ئیلی سن شاهین آرواد اوشاغین

ائلر قایداسی یتان وار ساقینسی گور

الینده توتوبدی جانیم آلماسین

نجه قایل ائتسین جانیم آلماسین

دوغران دوغران ائيله جانيم آلماسين
دوغران دوغران ايله وار ساقيني گور

كاكيسلى اينده جانب سرده
جان قوشى ائندده جاني بو سرده
من عاباسم وئرسم جاني بو سرده

طبيب سن اوستومه وار ساقيني گور
شاه عاباس دئدى: «ها! توفارقانلى عاباس بورايا جاق ياخچى گلميسن، آما قيزين
اوز ايسته ديگى ده شرطدى. ايندى هر بيريميز بيردانا قيزيل اوزوك يوللوياق، قيزهرهانسى
مизين اوزوگون گؤتورسه، پيزده اونا دوراخ.»
عاباس كى گوروردى شاه عاباس اويون چيخاتماق نظرى وار، مثله نئجه دى يرلر:
«آيى نين مين بير ايكي اويونى وارهاميسى دا بيرامرودا وستهدور.» شاه عاباس بو ايشلهريله
ايسى بير گول گزين وئرمه سين، شاهين بو ايشينده قبول ائيله دى. هر ايكي سى بير اوزوك
گول گز خانىما يول لاديلار.

گول گزكى، او مدتده شاهين ذاتى سوتونه بلد اولموشدور و بيليردى كه شاهين بير
آغزى اوتدى بير آغزى سو، قورخودان شاه عاباسين اوزوگون قبول ائيلي بير.
عاشيق اوره گى نازيك اولار، بو ايش عاشيق عاباسا چوخ چوخ آغير گليز. بئله بيليركى
گول گز داها اونون داشين آتيب و عاباس توفارقانلى آدلى بير آدام تانيمير. اوز توتوب
اوتورانلارا و بئله دئيب:

اي آغلار بير زامانه گليب دور
الا قارقا شوخ طرلانى بگنمه ز
اوغول لار آتاني قيز لار آتاني
گلين لرده قينانانى بگنمه ز

آدام وار دولانار صحرانى دوزى
آدام وار دؤشورهر گول-نر گيزى
آدام وار گئيمه كه تاها نماز بشى
آدام وار آل گى يهرشالى بگنمه ز

آدام وار چوخ ايشده ائيله ر اراده
آدام وار كى، بئته بيلمه ز موراده

آدام وار كى، چۆرەك تاپماز دۇنيادە
آدام وار ياغ يىيەر بالى بگنمەز

آدام وار اگىنە گىيىدى درى
آدام وار دىنەندىن اولوبدى برى
آدام وار مرفتەن يوخدور خېرى
گىمەگە تېرمەنى، شالى بگنمەز

آدام وار بىر نىنا توتاسان گولر
آدام وار گۆزۈنە چكەن مىلر
توفارقانلى عباس ياشووا گولر
يارددا گۆر نە گۈنە قالى بگنمەز

گول گز اورەك سۆزون بىر جورونن عباسا يىتتىرير. عباسىن گىنەدە عشق درياسى
جوشە گلىر. مەجىتى گول گزە مەن اولور، سۆزون چۆووروب بىلە دىيىپ:

كۈنلۈم اگىنچەسى گۆزۈمۈن نۇرى
بىر حسابا مىلكەزادە دىرلر
جنت رضواندا باغ بەشەدە
قدى اليف سروزادە دىرلر

گۆزلرون دريادى كىرپىگون جىسىر
غرق اولوب دريايە زورق - نصير
گۆزەل لىكە تەك سىن يوسف - مصير
يارى اوندىن چوخ زيادە دىرلر

عباس يارىولوندا بىلاتدى وايە
امك وئر بىر كسە گىتمەسىن ضايە
لىلى دن مەجنونا شاھدان گدايە
يارى مەنە نامزادە دىرلر

شاھ عباس دىدى: «دوزدى گول گزى عباسا نامزادە دىرلر، أما سىن عباسى يوخ،

من عباسا نامزادە...»

شاھ عباس کی دیلده، سۆزده عاشیق عباسا حریف اولایلمیر، بیر یانده اندالچیلردن
اوتانیر، قوناقلاردان قاماشیر، اوزدن گئدیر گول گزی عباسا وئیریر.

عاشیق عباس گئنه ده دیل آچیب، اوزون توتوب ساری خوجایا و بئله دئییب:
بارالاها درگاهووا شوکر اولا

نه عجب یارادیب یارادان سنی
منیم کؤنلوم بیر سنیلن شاد اولدی
گوروم حق ساخلا سین بلادان سنی
صونرا اوزون چؤول سومایا توتوب و بئله دئییب:

بیر کامل ملادان در سون آلاسان
سنی گوروم محتاج گونه قالاسان
ایکی دوستون آراسینی ویراسان
گوروم حق گؤتورسون آرادان سنی

بئله روایت ائیلی ییبلر کی عاشیق عباسین شعر ی آغزیندان قورتولمامیش چوول
سومانی بیر ناقفل سانجی توتوب، ائله اورادا دوشوب و گبه ریب.

عباس آخیردا اوزون قول عبدول لایا توتوب و بئله دئییب:
شیطان اولادینین عین ذاتیسان

یئری ییلمه م گویون اللی قاتیسان
شکسته عباسین خراباتیسان

گؤنول هنج گورمه دیم آوادان سنی

عاشیق عباس سؤزلرین دی یندن صونرا، سحر باشی گون ساچان و اخت، گول گزین
الیندن توتوب یولادوشور. بیر مدت ایکی یورولماز عاشیق، دردلی اور کدن دانیشا-دانیشا
یول گئدیرلر. بیر زاماندا صونرا عباس دینمیر، دانیشمیر. اؤز اؤزونه فیکره گئدیر.
اوره گینه وسوسه گلیر. اولار کی گول گز کیمی گؤزه ل گؤیچک قیز شاه درخاناسیندا قالا شاهین
اونا الی دگمه میش اولای؟

بو سؤز توفان کیمی عباسین اوه گین قاریشدی ریر و بئله دئییر:

گزدیم ایصفهانی کل جهانی
هنج گورمه دیم سن تک جانی عزیزیم
دودا قلارون قند و شکرین کانی
آغزوندی گوهرین کانی عزیزیم

بايغولار مسكنى، ويرانه كنجى
سن منى ائىلەدون ائىل لىر گولونجى
آغزىن پوستە، دوداخ بادام، دىش اينجى
كىرپىك لرون وىراق سانه عزيزىم

شىدا بولبول دوس گول لرىن دردىمى؟
من خستەنن درمانى مى دردىمى؟
گول گز شاھىن الى سنە دگدىمى؟
ترك ائىلەرم خان و مانى عزيزىم

گول گز عاباسىن بو سۆزون ائشيدىركن، ائلە عاباسدان قلىبى سىنىر، اورگى اينجى يىركى
باش چۆل بيا بانه قويور. گول گزىن باھار بولوتى كىمىن گۆزلىرى دولور، نىسان ياغىشى تىك
گۆزلىرى ياش تۆكور.

عاشىق عاباس گۆرور بارا قويوب، يارا يئرسىز تھمت ويرىپ. ئوز ايشىندىن پىشمان
اولوب و بو شعرىلن ايسىتىپ گول گزىن اورگىن الە گتىرسىن و بىلە دئىيىپ:
من يارى سئومىشم قاش و گۆزونن
عیشوھسىنن، غمزەسىنن نازىنن
ائەمە قاھوندىن اغيار سۆزوىنن
عاباس كىمى ناتوانى عزيزىم

گول گز گۆزونن ياشى دوران دگىل، اورك كى سۆزونن يارالاندى، گرەكى
سۆزونن و شىرىن دىلىنن ساغالا.

عاباس سۆزونن گول گز اورگىن الە گتىرىپ و بىلە دئىيىپ:
گۆيول مەجنون كىمى ياپىل داغلار
اگىل بو لالەنن بىلەنن بىلەنن ئوپ
پروانە تىك دولان يارىن باشىنا
آرالا تىل لرىن قاھىنن بىلەنن ئوپ

گۆزەل آدم معلوم ائىلە اوزوندىن
دانىشاندا دور تۆكولەر سۆزوندىن

او اوزوندن ، بو اوزوند ، گوزوندن
دیلیندن ، دیشیندن ، دوداغیندان ئوپ

قورانی اوخودوم، سینا یاخشی دور
سیرا قوون بوینوسینا یاخشی دور
من دئدیم ئوپمه گه سینه یاخشی دور
کۆنولما یالواریر بوخاغیندان ئوپ

قول اولوین گئدهر قول ایاغینا
یوخسول اولان گئدهر وار ایاغینا
توفارقانلی عاباس یار ایاغینا
دور شاه مردانین ایاغیندان ئوپ

عاشیق عاباس، گول گز خانیمین آغلاماغی چوخ چتین گلیب. هر نه قدر شعر
اوخویوب، گول گز قلبن الیه گتیریپ ئوزون راضی سالا بیلمی ییب، شعره دایاخ
وئریپ و بئله دئییب:

بیر باغواندان به مصلحت
من ئوزومی باغاسالدم
گه زردیم شاد و خرامان
کۆنلومه داغداغا سالدم

اوو چیلار اوو ویرار داغدا
بولبول لر ذوق ائیلر داغدا
پیلته نئجه یانار یاغدا
من ئوزومی باغاسالدم

عاباس دییهر بوگونومی
فلک اونوتماز اونومی
ایمده کی دویونومی
دیشین دیرناغا سالدم

گول گزگۈزلىرىنىن ياشىن سېلىپ، گولر كىن عباسىن اوزونە باخىپ. ائىلە باخىش
كى، عباسىن اولوب قالان آغلىنى دا اليندن آلىپ.
عباس ال يارا طرف اوزادىپ و بىلە دىيىپ:

قاداسىن آلدېغىم نەدن ملول سان
اگر لال ايستىرسىن دىل سەنە قورىبان
گوموش نشتىرىلن تۈكدون قانىمى
نازىك اللىرىلن سىل سەنە قورىبان

مال كەندەر اوتلايار داغىن ايچىندە
پىلتە شەلە وئەرەر ياغىن ايچىندە
باغوانى دىندىردىم باغىن ايچىندە
دەندى: «سوسن، سونبول، گول سەنە قورىبان.»

باشىنا دۈندۈگۈم گۈزلىرى خندان
لىمولار باش وئرىپ چىخىپ ياخادان
دەندىم: «گۈزەل بىر بوسە وئر اوخالدان.»
آچىقلاندى دەندى: «آل سەنە قورىبان.»
سۈزون آخىرى عاشىق عباس گول گزىن اليندن توتوب شەراوخويا اوخوياتوفارقانا
بول باشلايىپ و گول گزە توفارقان يولون نشان وئرىپ و دىيىپ:

گزر كىن مەر و ماھە يتىشىدىم
درىالار چالغا شىر گۈل بويانداى
گۈزىلەر ائىلەر نىقاب آتدان جفا خوش
جفا پرواز ائدەر تىل بويانداى

شاھ دولت خاناسى ملك اىصفهاندا
گۈنۈل آرزوسىندا جان آرزوماندا
خال زىنداندا، بىر بوسە اوندا
ساغ ياندا آليرام سول بويانداى

نېقاب ېر دېنى چكېسېن اوزه
همت ائېله گننه گل همان سۆزه
ملول كۆنلوم قالېخدى ملك ترېزه
قوهوم قارداش دئسون، ائل بويانداى

حكومون كوه قافه، بېر جملة عالم
اوزون لاله، لېروندى دمهادم
قاشون مېرا بېدى قېبله عالم
عاباسالطف ائتسون يول بويانداى

عاشيق عاباس گول گزېلىن يئىدى گون يئىدى گنجه يول گلېر تا توقارقانا يئىشېر .
ائىل، قوهوم قارداش عاباسېن ساغ سلامت گلمه گېندن چوخ سۇونورلر. آما عاشيق
عاباس بېرا گرى باخېشلارادا كۆزودوشوب كى عاباسا آيرى كۆزونىن باخېردىلار.
عاشيق عارېف اولى، سۆزى. باخېشى تىز سىچر. عاباس اونلارېن جوايىندا بىلە
دئىيې:

نه باخېسان كۆز و قانلى حارامى
سېن دېيەن گوناھكار ها مېن دگېلم
هر شېرىن بېر آدى بېر سائى وار
مېن مېبېر شېرى يېم يېمېن دگېلم

يارېن قاپېسىندا يوز قان ائېلەدېم
ال اوز ائىدېم چكېدېم اوز قان ائېلەدېم
بېر كۆنولە دئىدېم يوز قان ائېلەدېم
داھا بېر كسېلن يامان دگېلم

عاباس آغلار پالتارلارېن سويىدولار
ستم ائىدېب قونچە گولون درېلەر
ھوجايىلار قاش اوينايدېب گولدىلەر
ائىلەدگېل يارېم، همان دگېلم

□

بېرا ياجاق سېز بېردانا عاشېغېن باشىنا گلن قىزو و قدرى اوخودوز. آما كۆرەك ائىلە
اېش بوھاسا دېخدا، گېلىب يئىرېنە يئىشېشېب؟ او زامان كى، شاھ عاباسېن هر بوغونون

توكوندىن قان داماردى، سۇزۇنون اوستونە ھىچ سۇزىوخودو اولاركى شۇدىكى قىزى
جلادلارىنىن ايلان حرمسراسىنا آيارسىن و اونو سورالىخ بىش كلەمە عاشىق سۇزۇنە گۇرە
الدىن وئرسىن؟

بو سۇزۇ دوشونمەك گرك. بو سۇزۇ دوشونمەك اوچون توقارقانلى عاشىق عاباسى
تانيماخ گرك. اونو ياخچى تانيماخ اوچون آذربايجان عاشىقلارىن گركدى تانى ياخ.
عاشىق ئوزخالقنىن اوزون دىلى، گولەردوداغى، سىنمازباشى، اوجاسسى، گوجلى
قولى، ويرارالىدى. عاشىق ئوز خلقى ايلە گولروا وونون غمىلن سىزلار. سۇزواوزاتما
يىم عاشىق ائل قهرمانىدى. اونون شمشىرى سازىدى و يورولماز دىلىدى. سازا وونون
دىلىنىن ياشماغى و اياغىنىن ياشماغىدى.

عاشىقلار ئوزلىرىن حق عاشىقى يىلرلر. اونە گۇرەدى گى سازىنان و سۇزۇنن داغ
يىخماز انس ظالملىرىن اوزونە قابارىلىپ و اونلارى سۇزۇنن يىخوولايىيلار و يىرلىرىندە
اوتوردوبلار و عاشىقلار يىرلىگە وال الە وئرمە گەچاغىرىيلار. عاشىقنىن دايانا جاغى
ائىلەدى. عاشىق آتاپا سۇزۇنە اينانيب كى دى يەر: «ائىل گوجى، سئل گوجى». اونا گۇرە
عاشىق عاباس يىر آيرى يىرىن روايتىندە بئلە دئىير:

عاباس بو سۇزلىرى دى يەر سىرىندىن
آرخى وىرون سووى گلسىن درىندىن
ائىل يىر اولسا داغ اوينادار يىرىندىن
سۇز يىر اولسا ضرىي گردن سىندىرى

عاشىق، مرد اوغلانا ئولمەز محبتى وار. نامردە اوزون نفرت نىشان وئىرەر.
ئولومدىن قورخماز، انتظاردان يورولماز، عاشىق يىر شئىە كىچىلەر اودا يىرذره محبت دور.
عاشىق عاباس گئەدە يىر آيرى يىردە بئلە دئىير:

دوروم دولانيم باشىنا
آلا گۇزلىو يار گئدىرەم
ئولسەم بويونا صاداغا
قالسام انتظار گئدىرەم

مردىلە ائىلە الفتى
چكە نامرد دەن منتى
بولبول قىزىل گول حسرتى
قىشى، يازى زار گئدىرەم

عاباس دى يەرگول فصلى دور

بوتدان آرتىق درد هانسى دور

آيريليغىن وعدەسى دور

گل کۈنلۈمى آل گدیرم

عاشيغىن يارى يوردى بللى دگيل. هئچ يشرده يوخدور، هر يشرده وار. کند، شهر،
داش، دوز، چؤل، باير، ائل ايچى، اوبا چاديرى، چؤلچونون ائيران سورقاسيتين باشى
و قارى آروادين تشدير اوجاق يالى اونون يثريدور. اونا گۈره ديريليك اونون اوچون هر
زمان تزهدى.

دوخسان ياشيندا عاشيق، ائله يار عشقيندن دانيشيركى، ائله بيل اون دۈرد ياشيندا
اوركى اودلو جوان دانيشير. عاشيق عاباسين بو شعرينه باخ:

باشينا دۈندۈگۈم آلاگۈز پرى

ئوز ئوزونه آيرى خالينان اوينار

جواهر ماتاحى، در خريدارى

توتوبدور الينده لعلين اوينار

سن سيز گۈروم خاراب قالسين بوباغى

شيدا بولبول نه ذوق ائيلەر نه زاغى

زولفى دال گردنده آچيب مازاغى

آغ اوزو منور خالينان اوينار

آي عاباس پرى نمن بعضى ايشلىرى

يورقون مارال كيمى خوش باخيشلارى

اينجى دن، صدفدن، دردن ديشلەرى

آغزى سود، دوداغى بالينان اوينار

□

توفارقانلى عاشيق عاباس بير اصيل مبارزلەردن دىكى، مبارزه سين گول گزمجيتيلن
قاتيب، و شيرين، گۈزەل گۈيچك و غنى ادبيات اوندان ياراديدور. اونا گۈره ده،
اونون آدى خلق ادبياتينده و علمى كتابلاردا گليپ. بو مطلبه گۈره آيرى يشرده
دانيشماخ گرک.

□
گلن سایمیزدا، سیزتوقارقالی عاشیق عباسین ایکنجی روایتین اوخویاچاقسوز.
بو روایت میانا روایتی دور.

(هله لیک)

اتک یازسی

(۱) ایکنجی روایت بو جوردی:
دیندیرگین یارین قلمین آل اله
زینخان آلتیندان بوخاغیندان ئوپ

(۲) ایکنجی روایت بو جوردی:
باخجالار تیتره شیر باردان اوتری
آلمادان هئیوادان ناردان اوتری
عباس آغلا بیردین یاردان اوتری
دور شاه میردانین...

تورکيه اونيورسيته لرینده آذربایجان

دیل وادبیاتی.

یازان: حسین صدیق. استانبول

بیلدیگیمیزکی می خلق دشمنی اولان پهلوی لر زمانیندا، ایراندا آذربایجان دیلی و ادبیاتی ئویه نیلمه سی و انکشافی یولوندا هر بیر چالیشما یاساق ایدی. پهلوی لر دن قایاق، مکتب و مدرسه لرده، فارسی دیلی سایسته نیرسه یاردیمچی واورتاق دیل اولاراق اوخونوردو. حلی ناصرالدین شاه زامانیندا، آذربایجانلی معلم و ادیب میرزا حسن رشیدی طرفیندن آچیلان اوروپا سایاغی مدرسه لرده ده، ایلك ایللرده درس لره گیریش اولاراق «وطن دیلی» و «آنادیلی» آدلی درس کتابلاری تدریس اولونورموش. آذربایجان خلق مدنیتی نین قاتی دوشمنی پهلوی، بونو گؤممه دی، آذری تورکجه سین یاساقلادی. بوتون مدرسه و مکتب لر دن، باشقا خلقلارین دیللری کیمی، قالدی ریلدی. آذربایجان دیل و ادبیاتینین تدقیقی و اونونلا علمی تانیشلیق ایسه هئچ زامان ایران دانشگاه و دانشکده لرینه یول تاپمادی. اما بو اوزون کچمیشلی و زنگین ادبیات ایران خارچینده بیر چوخلو علمی محفللر و اونيورسيته لرده، اوخونور و تدقیقی جریانی ایندییه قدر سورمکده دیر. دیل و ادبیاتیمیزین هر طرفلی تدقیق ساحه سی اولان شوروی آذربایجانیندان باشقا، اتحاد شورونین مختلف جمهوریلرینده، تورکيه، آمریکا، انگلتره، آلمان، ایتالیا، یوگسلاوی، بلغارستان، چکسلواکی، ژاپن، پاکستان، عراق، فرانسه، رومانی، مجارستان، لهستان، تونس و بیر چوخ باشقا ئولکه لرین آکادمی و اونيورسيته لرینده، آذربایجان دیل و ادبیاتی، «تورکولوژی» شعبه لری ایچینده گئیش تدقیق اولونور و بیر چوخلو علمی اثرلر میدانا چیخیر. البته بو وسیع پلاندا آذربایجان شناسیلغی دگرلندیرمگین، بوتون بو ئولکه لری گزمگه و یاخیندان علاقه دار اولماغا احتیاجی واردیر. بویکیچیک مقاله میزده، تورکيه اونيورسيته لرینده دیل و ادبیاتیمیزین اوخونماسینا قيسادا اولسا بئله بیر نظر سالا جاغیق.

عمومیتله 'دئمک اولارکی تورکيه اونيورسيته لرینین بوتون «تورک دیلی و ادبیاتی»

بۇلوملىرىنىدە «آذرى تور كچهسى» و «آذرى ادبياتى»، تارىخ بۇلوملىرىنىدە «آذربايجان تارىخى» درسلىرى ئويۇرەنيلير. او جملەدن استانبول اونيورسيتەسى ادبيات فاكولتەسى، آنكارا اونيورسيتەسى ديل و تارىخ جغرافيا فاكولتەسى، آنكارا حاجت تپە اونيورسيتەسى سوسىال و ادارى بيلملىر فاكولتەسى، قونية سلجوق اونيورسيتەسى ادبيات فاكولتەسى، ارضروم آتاتورك اونيورسيتەسى ادبيات فاكولتەسى، ازميز اژه اونيورسيتەسى سوسىال بيلملىر فاكولتەسى والازيغ فرات اونيورسيتەسى ادبيات فاكولتەسىنى آد آپارماق اولار. آدلارنى چكديگيمير فاكولتەلرين «تورك دىلى و ادبياتى» بۇلوملرينين «تورك دىل» درسلىرىنىدە «آذرى تور كچهسى» و «تورك ادبياتى» درسلىرىنىدە «آذرى ادبياتى» درسى وئريلر.

۱- آذربايجان دىلى

«تورك دىلى» و «تورك دىل بىلگىسى» درسلىرىنىدە، «آذرى تور كچهسى» مستقل بير درس اولاراق بيرويا ايكي سمستراوخودولور. بونلارين ايچيندە استانبول اونيورسيتەسى ادبيات فاكولتەسى «تورك دىلى و ادبياتى» بۇلومولده ايكي سمستر «آذرى تور كچهسى» اوخودان پروفسور دكتور محرم ارگينين چاليشمالارى تقيديرە لايقدير؛ پروفسور ارگين توزو آذرى اصيلى اولوب، ديلمىزه عائد ايتديه قدر بير چوخ قيمتلى اثرلار يايينلاميشدير. اونون ايكي جلدلىك «دده تورقود كتابى» اثرى و «قاضى برهان الدين» اوزرىندە چاليشماسى آذربايجان شناسلىق عالميندە مشهور دور.

پروفسور توز طلبه لرينه «آذرى تور كچهسى» آدلى چاپ ائتديرديكي درس كتابىنى تدريس ائدير. بو كتابدا شهرىسارين «حيدر باباسى» ايله برابر آذرى شعريندن بير چوخ نمونه لرين ترانسكريبسيونو وئريلميش و دىل باخيميندان آذربايجانچاتين بوتون دىل شناسلىق خصوصيتلىرى بيان اولونموشدور. پروفسورون قيمتلى اثرينده جنوبى آذربايجان شعرى و عموميتله تبريز شفاهى لهجهسى اساس آليير. دىل شناسلىق باخيميندان البته بو بير علمى و جدى نقصان ساييلير سادا، هم پروفسور ارگين و هم توركيده آذربايجان دىلى اوزرىندە صميمى چالیشان باشقالارى ايچون باغيشلانماز بير گناه دگيلدير. طبعى كسى اوللارين معاصر آذربايجان دىلى و ايران آذربايجانيندا اولان مختلف و رنگارنگ لهجه لريميز و شيوه لريميز حاققيندا يالينز تئوريك خبرلىرى واردير. دىالكتولوژى و دىل شناسلىق باخيميندان پراتيك اطلاعاتلى نقصانليدير. اودا محمدرضا رزيمى نين آذربايجاندا هيچ بير علمى چاليشمايا امكان وئرمەديگى و اونو پاساقلايدىقى ايله باغليدير.

پروفسور محرم ارگيندن باشقا، دوچنت «سميح ترجان» آنكارا اونيورسيتەسى «دىل

و تاریخ-جغرافیا فاکولته سی»، دوچنت «احمد بیجان ارجیلاسون» حاجت تپه اونیورسیتته ی «سوسیال و اداری بیلملر فاکولته سی»، افراسیاب غم آلماز آدلی آسیستان ایسه ارضروم و الازیغ اونیورسیتته لرینده، «آذری تورکجه سی» آدلی مستقل بیر درس اوخودورلار.

سمیح تر جان، باکودا چاپ اولموش اهلیمان آخوندوفون «آذربایجان فولکلورو آنتالوژوسو» آدلی اثری معاصر تورکیه آلفابه سی ایله «آذربایجان خلق ادبیاتی یازینی» آدیندا یشیدن چاپ ائتمیش و همین اثری اوخودور. ایکسی جیلدلی «بوگونگو تورک آلفابه لرینین» مؤلفی احمد بنجان ارجیلاسون و افراسیاب غم آلماز ایسه «حیدر بابایا سلام» و اونا اوخشار مختلف متنلر اوخودورلار. افراسیاب غم آلماز اوچ جیلدلیک «ارضروم ائل آغیزلاری» آدلی کتابین مؤلفیدیر.

یوخاریدا سؤیله دیگیمیز کیمی، بو اوستادلار هئچ بیرینی معاصر آذربایجان دیل شناسلیغینا هئچ بیر یتیملیک کتیره بیلمه بیلمر هئچ کی، چوخ واختلار، بیزیم دیلی تورکولوژی عالمینده چوخندان بری رد الموش «تورکیه تورکجه سینین بیر لهجه سی» تئورپسینه اساسلاراق تدریس ائدیملر. البته آیدیندی کی اگر آذربایجان دیلی بیر لهجه اولسایدی، اونون تورکیه اونیورسیتته لرینده اوخونماسیندا احتیاج گؤرونمزدی و بوتون تورکیه لیلر اوخوماش اونو بیلردیلر و بوقدر اینجه لهملر، آراشدیرمالار و لغت کتابلاریندا لزوم اولمازدی.

هر جالدا، آدلارینی چکدیگیمیز اوستادلار، آذربایجان دیل شناسلیغی ساحه سینده امکلر صرف ائتمیش، چوخلو مثبت ایشلرده گؤرموشلر. بیر چوخ طلبه لرین یتیمه تئز موزلاعلارینی آذربایجان دیل شناسلیغیندان مشیمیش، بو ساحه ده مختلف کنفرانسلار وئرمیش و کتابلار چاپ ائتمیشلر. جنوبی آذربایجاندا پراتیک فعالیتلره امکان تاپمادیقلارینا باخمایاراق، اللرینه دوشن هر بیر اورژینال اثری در حال ترانسکرپسیون ائتمیش و اوزرینده چاپلشمیشلار.

۲- آذربایجان ادبیاتی

آذربایجان ادبیاتی و ادبیات تاریخی ایسه بوتون آدلارینی یوخاریدا چکدیگیمیز فاکولته لرده «اسکی دیوان ادبیاتی» و «یئنی تورک ادبیاتی» درسلی ایچینده تدریس اولونور. دئمک کی آذربایجان ادبیاتی مستقل بیر درس کیمی یوخ، بلکه تورک ادبیاتی درسی ایچینه گیرمیشدیر. بو ایسه بیزیم نظریه میزجه نقصانلیدیر. بیلدیگیمیز کیمی دئدیگیمیز «اسکی آنادولو تورکجه سی» زمانیندان سونرا، آذری ادبیاتی، باشقا تورک دیللی ادبیاتلاردان آیریلیمیش و ئوزونه مخصوص بیر انکشاف یولو کئچیرمیشدیر. نه ایسه،

بوتون فاکولته لرده اسگی ادبیاتچیلار ۱۱ - نجی عصر دن ۱۹ - نجی عصرین اورتالارینا قدر، هر بیر آذری شاعرینه راستلارلارسا، تورک دیوان ادبیاتی ایچینده اوخودورلار. پروفیسور عبدالقادر قاراخان و دوچنت محمد چاووش اوغلو استانبولدا، پروفیسور حسیبه ماضی اوغلو آنکارادا، دوچنت عامل چلیی اوغلو حاجت تپهده، دوچنت هارون تولاسا ازمیرده و دوچنت حسین اعیان، ارضومدا دیوان ادبیاتی ایچینده، آذربایجان شاعرلری نسیمی، حبیبی و فضولی نین ده اثرلرین اوخودورلار. بعضی فاکولته لرده فقط فضولی بیر سمستر وقت آلیر.

مدرن ادبیاتیمیزا گلدیکده «یاووز آقپینار» آدلی گنج بیر آسیستانین، ارضومدا «آذری ادبیاتی» آدی ایله مستقل بیر درسی واردیر. آقپینار تورکیهده آذربایجان ادبیاتی آراشدیریمجیسی کیمی تانیلیر. «نبی خزری» و «بختیار و اها بزاده» نین اثرلرینی تورکیهده چاپ ائتدیریب، شهریار و سهند حاققیندا بیر چوخلو مقاله لر یازیبیدیر. اونون دوکتورا تزی ده «آخوندزاده» نین حیاتی و اثرلری موضوعوندا دیر. طلبه لره یازدی ریغی بیتیرمه تزلردن ایسه، «میرزا علی معجز» و «تعلیمه» نی آد آپارا بیلرم.

ح. م. صدیق

ارضوم - ۳ نیسان ۱۹۸۰

حکیمه بلوری

حکیمه خانم ۱۹۲۶ دا زنجاندا آنادان اولموش آناسی نین آدی ابراهیم دیر. جوانلیغی نین اول ایللرینده اؤز وطنینده خصوصاً تبریزده ادبی و سیاسی فعالیتلری اولموش و دموکرات فرقه سیله ایش بیرلیگی ائتمیشدیر. دموکرات فرقه حکومتی داغیلدیغی زامان باکو یا گتیمیش و او زماندان بری اورادا یاشا میشدیر. حکیمه بلوری ۱۳۴۲ شمسی ده ایراندا خلقین قیامیندان الهام آلاراق (منیم آرزوم) کتابینی یازمیشدیر. حکیمه خانم بو گونه قدر ۱۷ اثر بوراخمیش لکن ایران آذربایجانیندا هنوز هئچ بیر نشر ائدیلمه میشدیر.

صون زامانلاردا تبریزده اونون اؤلوم خبری شایع اولموش بو خبر حقیقته آقاي نقابی برقسور عباس زمانوفا مکتوب یازمیش و اولدان صوروشموشدیر. حکیمه خانم بو شایعه نین تاثیرله آشاغیداکی شعر یازمیشدیر:

حکیمه بلوری دن:

من اؤلمه رهم

چایلار کیمی بولانما سن
آتشله قالانما سن
یاد سؤزونه اینانما سن
من اؤلمه رهم سیزدن آیری
آنایمیز تبریزدن آیری

*

اورك وورغون وطنينه
سینانمیشام، دۇنە-دۇنە
اینانمیشام بۇيوك كونه
گئەن کروان قايدا جاق
دردى، غمی اونودا جاق

*

دیلکلی دیر دیلیم منیم
یول گۈزلە بیر ائلیم منیم
یشترسیزه الیم منیم
یوردی ویران قویان اۆلسون
یامان خبر یایان اۆلسون

*

یول لاریمدا طوفان اولسا
چکینمە رەم بوران اولسا
عمریم بیر گون یالان اولسا
باشا دومان آلاز داغلار
گۆی کیشنە یەر بولود آغلار

*

بیر مسلکە سارینمیشام
آرزولارلا یارینمیشام
اۆلوم دن دە قورونموشام
گلیپ گۆرەم زنجانیمی
سیرە وئرمەن جانیمی

*

دایاغیم دیر تهران، تبریز
اومحنتی، دردی لبریز
نیە بشلە یاد اولدوق بیز
عمر گئەنەر، ایزی قالار
شاعر گئەنەر، سۆزی قالار

*

آراز کیمی چاغلار کۆنول
بیر ساز کیمی آغلار کۆنول
سیرە امید باغلار کۆنول
وصالە یول آچامینیز
قارداش بویینی قوجاسینیز

*

ایران، ایندی ایران اولموش
قورد یوواسی ویران اولموش
دونیا سیرە حیران اولموش
مبارک دیر هنرینیز
سیرین بۇيوك ظفرینیز

*

صونا یشتسە عمر بیر گون
باہار گلەر گۆزی دولقون
یارپاقلاری، رنگی صولقون
یاش آخیدار بلور بولاغ
غریب سەیر بیزیم اوچاق

*

من ئولسم دە سۆزوم قالار
آدییم قالار، ایزیم قالار
قارالما یان کۆزوم قالار
یوردوموزون اوجاغیندا
هر صفالی بوجاغیندا

*

من کی بیردان اولدوزو یام
وطن قیزی، ائل قیزی یام
هامونیز اقامارزی یام
قارداش باچی یادا دوشەر
شاعر قلبی اودا دوشەر

*

باشا يىتەر بويۇخوشلار
 يازا ۋنەر قارا قىشلار
 ساوالان دان اوچان قوشلار
 ساوالانا دۋنەر بىرگون
 اور دايا نىب سۋنەر بىرگون

*

قارداش مەندە گنە جگم
 سىزىن دىيۈب گۈلە جگم
 يانينىز داۋلە جگم
 مزارىمى قازاسىنيز
 باش داشىمى يازاسىنيز

*

«بلورى» دىر بوردا ياتان
 قبرى قىزىل گۈلە باتان
 صون نىس دە كامە چاتان
 بىر آزادلىق قوربانى دىر
 اۆلىمىز صنعت طرلانى دىر

حكيمه بلورى

ساوالان دان حكيمه بلورى يە جواب:

۲

هر ايشين دوزو ياخشىدیر ،
 غمىن دە سۆزو ياخشىدیر ،
 گۆروشمك اۆزو ياخشىدیر ،
 بو آيرىلىق ، چاتار باشا ،
 گۆروش بىزلە اولار قوشا .

۱

ياجى سىنن مکتوب آلدیق ،
 سۆزون معناسىنا دالدىق ،
 غم باردانغىن يىرە چالدىق ،
 يازىندا ، وصال گۆروندو ،
 گىتمىش سىوينچ بىزە دۇندو .

۳

اور كلرده وار بود يلك ،
 سيزلرى گۇروب سئوينك ،
 هاميميز بير دئيپ ، گولك ،
 ائليميز آرزو بسله يير ،
 اوز دوتوب ، سيزى سسله يير .

۴

سيز او وقت گئتديز اويانا ،
 يورد ظلمى گلmezدى صانا ،
 يازيق ائلر دويد وجانا ،
 يول يوخيدى تاپاق نجات ،
 ظلميلر اولدى قات باقات .

۵

ائليمين ائوين ييخديلار ،
 وارليغين يوخاچيخديلار ،
 هر كيم دانيشدى ، ميخديلار .
 اولدو منيم ائليم تالان ،
 ائليم ، دوغما ديلم تالان ،

۶

اوزون ايللر بئله كئچدى ،
 ائليم نوره لك قانين ايچدى ،
 طولوم ، صبرى كسدى ، ييچدى ،
 قارا گونلر باشا ويردىق ،
 جانيغيب ، زنجيرى قيردىق .

۷

سيزكى ، باشلادىق عصيانى ،
 دوتدوق الله شيرين جاني ،
 شهيدلرين قيزيل قانى ،
 يىزى آغ گونه چيخارتدى ،
 ظالم گئديپ ، آدى باتدى .

۸

بولود غملر آغلاماسين ،
 اور كلرى داغلاماسين ،
 غم سئل اولوب چاغلاماسين ،
 چونكى ، سارايلار ييخميشيق ،
 آزاد گونلره چيخميشيق .

۹

ظلم ائوى قالميش ويرانا ،
 بوگون باخ عزيز ايرانا !
 شمرينى ياز ، دئى هر يانا ،
 اؤلكه آزاد ، گونوموز خوش ،
 شهيدلرين يئريدير بوش .

۱۰

جان قوربان دئديك وطنه ،
 اوغروندا جانندان كئچه نه ،
 ايش قالييدى سنف سنف ،
 يازيب ، ياراتماقدى باجى ،
 چوخ ايشله مكدير علاجى ،

۱۱

باغريمىزى داغلامايلاق ،
 غملى ساز تك آغلامايلاق ،
 يادلارا بئل باغلامايلاق .
 اميديميز ، ائليميزدير ،
 دوغما ، شيرين ديلمىزدير .

۱۲

چايلار كيمي بولانمارام ،
 آتشله قالانمارام ،
 يادلارا هئچ اپنانمارام .
 بيليرم ، اؤلمه چكسن !
 آخى بس گلمه يه چكسن !

دوسلار گلسين، اوزون ده گل!

ياز، اثرين اول مشعل،

گوزل هنر، پارلاق عمل،

ايندى ياراتماق واقتيدير،

غملري آتماق واقتيدير.

قوي سوزومو ويريم باشا،

سلام وئريم هر ائلداشا،

علي، مدينه، بالاشا،

سليمانا، بختيارا،

اود ياراشيقلی ديارا.

سلام گونده رير ساوالان،

تبريزله اردبيل، موغان،

عزيز خمسه، آنا زنجان،

بالامينا حسرت چكير،

آزادليغا توخوم اكير.

تهران ۱۳۵۸

ح.م. (ساوالان)

پیش‌گفتار

بقلم همد سرداری‌نیا

روزنامه و مدرسه فرزندان همزاد فرهنگ یک جامعه هستند که یکی عهده‌دار تربیت کودکان و دیگری مأمور پرورش بزرگان است، هر جامعه‌ای که بخواهد پیشرفت کند و توسط دیگران مورد استثمار قرار نگیرد باید افکار مردمش را بالا ببرد و این هم میسر نیست مگر با ایجاد مدارس و مطبوعات آزاد و متعهد، در این میان جراید و گلا و سایل ارتباط جمعی نقش تعیین‌کننده را در هر اجتماعی دارند جامعه‌ای که روزنامه ندارد یا مطبوعاتش از آزادی برخوردار نیستند آن جامعه را آزاد نمی‌توان شمرد، برای اینکه افکار عمومی افراد هر کشوری را وسایل ارتباط جمعی آن مملکت رهبری می‌کنند و آن‌ها هستند که افراد را از اوضاع جاری دنیا و مسکن خودشان آگاه می‌سازند و به آنان معلومات سیاسی و آگاهی اجتماعی لازم را می‌دهند و اگر وسایل ارتباط جمعی نقش خودشان را بخوبی ایفاء کنند در نتیجه آن ملت از شعور اجتماعی و پشتوانه سیاسی لازم برخوردار میشوند که این دو ضامن استقلال و پیشرفت هر کشوری است.

موقعی که صفحات تاریخ مطبوعات سپهتمان را ورق می‌زنیم به‌خوبی به این واقعیت پی می‌بریم که این جراید چه خدمات باارزشی به میهنشان کرده‌اند که لازم است از این پیشقراولان آزادی و حریت به نیکی یاد شده و نامشان برای همیشه در تاریخ کشورمان زنده بماند، برای اینکه آن‌ها بودند که راهگشای پیشرفت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی شدند.

این روزنامه‌ها بودند که در زمینه فرهنگی راه درست پیشرفت را به ما آموختند زمانی که در مین‌ما مدرسه‌ای وجود نداشت و کودکان در مکتب‌خانه‌ها تعلیم می‌دیدند و در واقع وقت‌گذرانی می‌کردند چون آن‌ها با اصول صحیح علمی اداره نمی‌شدند و تدریس به طریقه درست نبود لذا نتیجه خوبی عاید نمی‌شد و مردم هم در پی خبری‌بسر می‌بودند و آگاه نبودند که این نوع آموزش و پرورش آن‌ها را به مقصود نمی‌رساند، در این موقع میرزا حسن رشیدی تیریزی در روزنامه اختر (۱) می‌خواند و در اروپا از هر هزارتن ده نفر بی‌سوادند ولی در ایران از هر هزار نفر ده تن یا سواد میشوند و انگیزه این، بدی شیوه آموزش و دشواری درس الفباست، باید در ایران دبستان‌هایی به شیوه اروپا بنیاد شود، زنده یاد میرزا حسن رشیدی در خاطراتش می‌نویسد: «موقعی که این مطلب را همراه پدرم در روزنامه خواندیم این نوشته در من و پدرم سخت مؤثر افتاد و من که ملازاده بودم و می‌بایست به نجف رفته و درس ملایی بخوانم با همدانستانی پدرم روانه استانبول و مصر و بیروت

۱ - روزنامه اختر در استانبول توسط ایرانیان منتشر می‌شد.

گردیدم و در این شهر بازپسین چگونگی آموزگاری نوین را یاد گرفتم. با اینکه نخستین مدرسه به سبک امروزی را برای اولین بار در ایران میرزا حسن رشیدی در تبریز بیان گذاشته و این هفت پیشرفت در زمینه آموزش و پرورش را مدیون آن رادمرد هستیم ولی در حقیقت این مطبوعات بودند که وی را به این کار متحرک و رهنمون شدند و او با خواندن آن مقاله تصمیم گرفت که کشورش را از نظر تعلیم و تربیت به راه صحیح هدایت کند.

بطوریکه در جایش خواهد آمد روزنامه اختر، در اغلب زمینه‌ها با درج مقاله‌های اساسی و منطقی در بیدارشدن افکار مردم ایران قدم‌های مؤثری برداشته است. این روزنامه با نوشتن مطالب مبسوطی نواقص مملکت را شرح میداد و عقب‌ماندگی‌ها را با پیشرفت‌های ممالک اروپائی مقایسه کرده و مردم را به تغییر وضعیت تشویق میکرد. این روزنامه‌ها بودند که با کشیدن کاریکاتور و نوشتن مطالب انتقادی در قالب طنز محمدعلی میرزا را از مقام ظل‌اللهی پائین کشیده و چهره واقعی آن دژخیم را به مردم نشان دادند بطوریکه طاهرزاده بهزاد می‌نویسد: «قبل از مشروطیت مردم عوام شاه را ظل‌الله نامیده وجود او را از گناهان مبری تصور میکردند بعد از برقراری اصول مشروطیت و بسط فرهنگ و انتشار روزنامه‌ها گاهگاهی تصاویر او را در صفحه‌های جراید بشکل‌های خنده‌داری منعکس میکردند و محمدعلی میرزا از مشاهده آن‌ها سخت عصبانی میشد» (۲)

جراید با این کارشان به مردم حالی میکردند که نه تنها شاه سایه خدا نیست و برخلاف تصور آن‌ها وجودش نیز پر از خطا و گناه است و تمام بدبختی‌های این ملت مظلوم نیز ناشی از وجود نحس آن خون‌آشام است و این بود که محمدعلی میرزا و تمام دیکتاتورهای تاریخ، مطبوعات را بزرگترین دشمنان میشماردند و میشمارند و شدیداً از آن‌ها وحشت دارند برای اینکه بفهمیم مستبدان چقدر از آزادی افکار و روشن شدن مردم می‌ترسند به نوشته دکتر مهدی ملک‌زاده توجه کنیم وی مینویسد: «در موقع جمع شدن آزادی‌خواهان و خواندن روزنامه‌ها ۱۸ نفر گرفتار شدند و با دستور ناصرالدین شاه آن‌ها را به چاه انداختند و خود شاه با تیر آن‌ها را از بین برد و دستور داد چاه را پر کنند» (۳)

همچنین در مورد تکوین و به ثمر رسیدن نهضت مشروطیت ایران نقش مطبوعات خیلی یارزش است و اگر بخواهیم خدمات گرانبهای روزنامه‌ها را برشماریم خود نیاز به تدوین کتابی خواهد بود. تاریخ میهنمان هیچ موقع خدمات ارزنده روزنامه ملانصرالدین نسبت به انقلابیون ایران را فراموش نخواهد کرد. مقاله‌ها و مطالب آگاه‌کننده این روزنامه در پیروزی نهضت مشروطیت ایران نقش مهمی را بازی کرده است، چنانکه سهم اشعار میرزا علی اکبر صابر آن شاعر آزاده خلق آردبایجان در پیروزی مردم بر استبداد کمتر از تفنگ مجاهدین نیست. برای اینکه سهم جراید را در روشن کردن افکار مردم و خدمات آن‌ها را در به کمال

رسیدن جنبش مردم برای رسیدن به دموکراسی و آزادی در نهضت مشروطیت بدانیم لازم است مثالی بیاوریم.

بعد از کودتای ضد خلقی محمد علی میرزا که مجلس را به توپ بست و آزادی را از بین برد، این کودتا به جز در شهر تهران پرور تبریز در تمام شهرهای ایران موفق شد و هیچ جنبه‌ای نتوانست در برابر وی ایستادگی کند فقط مردم دلیز و هوشیار تبریز بودند که قبلاً این عمل خائنانه را پیش‌بینی کرده و به تربیت مجاهد پرداخته بودند و خودشان را برای همچو روزی آماده کرده بودند، یکی از عللی که باعث شد خلق تبریز به این کار ارجدار همت گمارد و مسیر تاریخ را عوض کند وجود مطبوعات آزاد و متعهد و مطالب آگاه‌کننده و روشنگر آن‌ها بود، از جمله مسائل آگاه‌کننده روزنامه‌ها انتشار اوضاع روسیه آن زمان و تشکیل دوما و انحلال آن و صدور دفاعیه نمایندگان مردم و ماجرای محاکمه آنان بود که روزنامه سراسرافیل آن‌ها را نشر میداد و به‌گوشی ملت ایران می‌رساند، انتشار این مطالب باعث شد که رهبران نهضت در تبریز از آن درس عبرتی بگیرند و برای روزمبادا که در انتظار ملت ایران بود آماده شوند، خلاصه وضع روسیه بدین قرار بود که بعد از قیام مردم تزار روس مجبور شد که تن به تشکیل مجلس قانون‌گذاری بدهد که دوما نامیده میشد، در بین نمایندگان نخستین دوما افرادی بودند که از بین مردم برخاسته بودند و میخواستند قوانین مترقی به نفع مردم محروم تصویب شود از جمله قانون اصلاحات ارضی بود که اصلاً خوشایند زمانداران و قدرتمندان روسیه نبود لذا دوما منحل شد و نمایندگان مخالف دولت بعد از انحلال دوما به فنلاند خودمختار رفتند و در شهر ویبورگ گردآمدند و بیاننامه معروف خود را خطاب به ملت انتشار دادند که این خطابنامه درست ۴ ماه پیش از بهار آن و انحلال مجلس شورای ملی ایران صادر شد و روزنامه سراسرافیل که الحق در تاریخ مطبوعات کشورمان نقطه عطفی بشمار میرود تمام این رویدادها به اضافه جریان محاکمه و دفاعیات نمایندگان دوما را به جرم صدور اعلامیه‌یاد شده منتشر میکرد از جمله دفاعیات «رامی شولی» یکی از نمایندگان واقعی مردم در دادگاه دولت روسیه بود که در این روزنامه چاپ میشد در اتخاذ تصمیم به مسلح شدن و تربیت کادر مجاهد توسط رهبران هوشیار و از جان گذشته تبریز خیلی مؤثر واقع شد، بخشی از این دفاعیات به این شرح است وی در دادگاه چنین گفت:

«... هیبی که در کار پیدا شد، تنها همین بود که ملت به دولت مطمئن شد، قول را فعل تصور کرده و از این رو فتوحات را کامل نکرده، ترك اسلحه نمود، بلی هیچ‌کس تصور نمیکرد که دشمن ملت از هستی او نمیگذرد، طبقات پست رعیت که اولین مجاهدین و فدائیان حریت بودند، عقیده دشمن خود را درست فهمیده بودند که از ملت خواسته می‌نمودند که ترك اسلحه نکرده، فریفته وعده‌های بی‌اصل

دولت نشوند. ولی افسوس که سایرین جنگ را کنار گذاشته و به پیروزی اول قناعت کردند. برای استنشاق هوای تازه حریت عجله کردند و این معنی سبب شد که دشمن مغلوب ملت را خواب خرگوشی داده و مشغول به تجدید قوای خود شد..... از این قرار از آزادی های سابق هیچ چیز برای ما باقی نمانده است و به یکبارگی به همان اوضاع عبودیت پیش از ماه اکتبر برگشته ایم.....» (۴)

به هنگام انتشار این دفاعیه در روزنامه صوراسرافیل رهبران دورانندیش تبریز که تمام وقایع روسیه را دنبال میکردند به این نتیجه رسیدند که محمدعلی میرزا از نظر خدمردمی بودن و عدم تحمل آزادی کم از تزار روس نیست و خواه ناخواه دیر یا زود وی نیز همان بلا را بر سر ملت ایران خواهد آورد که پادشاه همسایه شمالی بر سر ملت خود آورد لذا با این آینده نگری خویش نه تنها توانستند بعد از به توپ بسته شدن مجلس در برابر دژخیم محمدعلی میرزا بایستند بلکه موفق شدند او را با اردنگی از مملکت بیرون کرده و مشروطه را از نو زنده کنند.

با این مثال هایی که ذکر شد تقریباً به اهمیت روزنامه ها در دوران پیشین پی بردیم و دیدیم که مطبوعات چگونه راهگشای پیشرفت و عظمت این ملت بودند و در این راهگشائی آذربایجان سهم عمده دارد، این خطه مردخیز بنا به سابقه انقلاب پیش مثل تمام نهادها در زمینه انتشار مطبوعات و جراید نیز گوی سبقت را از دیگران ربوده و تبریز دومین شهری بوده که بعد از تهران روزنامه منتشر کرده است و چنانکه خواهیم دید در این سرزمین چه روزنامه ها و نشریه های وزینی انتشار می یافتند و علاوه بر آن بعد از به توپ بسته شدن مجلس این تبریز دژ آزادی بود که مامن و پناهگاه اغلب روزنامه نگاران آزاده بود که توانستند بعد از فرار از تهران به تبریز آمده و انتشار روزنامه خودشان را در این شهر از سر بگیرند.

با مطالعه این اثر خواهیم دید که روزنامه های منتشر شده در آذربایجان چه نقش بسزائی در ساختن تاریخ میهنمان ایفا کرده اند، اکنون که بر اثر انقلاب کبیر اسلامی ملت ایران بساط دیکتاتوری از کشور رخت بر بسته امید است که آذربایجان در زمینه انتشار مطبوعات مقام دیرینه خود را احراز کرده و باز هم بتواند در ساختن جامعه فردا بر پایه آزادی و پیشرفت گام های مؤثری بردارد.

مجموعه حاضر تاریخچه مطبوعات آذربایجان است که راقم اذعان دارد که هم ناقص و هم نارساست ولی چون تاکنون در این زمینه اثری که شامل مجموعه روزنامه های آذربایجان باشد منتشر نشده است بر خود وظیفه دانست که این کار را شروع کند و از تمام فضلا و دوستان دانش دوست انتظار دارد که با راهنمایی های خود در رفع نارسائی ها نگارنده را ارشاد کنند.

صمد سرداری نیا

۱۳۵۹/۱/۱۰

۲- طاهرزاده بهزاد - قیام آذربایجان در انقلاب مشروطیت ایران (تهران - انتشارات اقبال و شرکاء ۱۳۳۴ - ۱۳۳۴ - صفحه ۳۲)

۳- دکتر مهدی ملکزاده - تاریخ مشروطه ایران، ص ۱۳۳

۴- رحیم رئیس نیا - عزیرود و انقلاب (تهران - انتشارات چاپار ۱۳۵۷)

توجه

۱- خواستاران اشتراك می توانند مبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه هریک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی- شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۲- شماره های گذشته مجله وارلیق را می توانید از کتابفروشی های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمائید.

۳- ضمن تشکر و سپاسگزاری از همکاری بیدریغ نویسندگان مجله وارلیق باستحضار میرساند نظر باینکه تعداد صفحات مجله محدود است با کمال تأسف نمیتوانیم همه ی نامه ها و مقالات و اشعار همشهریان عزیز را چاپ نمائیم ضمناً برای رعایت شرایط و موازین علمی خواهشمندیم در آخر مقالات مآخذ و منابع مورد استناد و استفاده را مرقوم فرمایند و در ترجمه ها و ترانسکریپسیونها ضمن رعایت امانت و وفاداری بمتن در صورت حذف و یا اضافه و یا تغییر کلمه و یا قسمتی از متن تذکر لازم را در پائین مقاله بدهند.

۴- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریهای علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یا سایر کتابفروشی های مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۵- مجموعه ده شماره سالیانه مجله در یک جلد منتشر شد علاقمندان میتوانند هرچه زودتر قبل از اتمام آن از انتشارات فرزانه و دیگر کتابفروشی های روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

۶- حرمتلی اوخوجولار، وارلیغا علاقه بسلییه نلر «وارلیق» مجله سی اوژ ادبی و فرهنگی حیاتینا ادامه وئرمگه سیزین مادی و معنوی یاردیمیزا احتیاجی وار. اوژ شویملی «وارلیغی» نیزین یایلماسیندا اشتراك ائدین و اونی اخوماغی علاقه مندله توصیه ائدین.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن ۶۴۵۱۱۷
۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال

آذربایجانین بؤیوک طنز شاعری

علی اکبر صابر

(۱۸۶۲-۱۹۱۱)

آذربایجانین بؤیوک طنز شاعری
علی اکبر صابر
(۱۸۶۲-۱۹۱۱)